

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Simonos Lukoševičiūtės,

V kurso, komercinės teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių,
nagrinėjimo ypatumai**

Vadovas: doc. dr. Algirdas Taminskas

Recenzentė: Partnerystės prof. dr. Egidija Tamošiūnienė

Vilnius

2019

TURINYS

ĮVADAS	3
1. PAVELDĖJIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ KOMPLEKSIŠKUMAS	6
1.1 Santykis su šeimos teise	6
1.2 Santykis su daiktine teise	8
1.3 Santykis su prievolių teise.....	11
2. TEISMO IR NOTARO VAIDMUO PAVELDĖJIMO PROCESSE	14
2.1 Notaro vaidmuo paveldėjimo procese.....	14
2.2 Teismo vaidmuo paveldėjimo procese.....	26
2.2.1 Bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimas ypatingosios teisenos tvarka	26
2.2.1.1 Bylos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo	27
2.2.1.2 Bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo.....	32
2.2.1.3 Bylos dėl teismo leidimų išdavimo	39
2.2.1.4 Bylos dėl notarinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti.....	44
2.2.2 Bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimas ginčo (ieškininės) teisenos tvarka	47
2.2.2.1 Bylos dėl testamentu, kaip vienašalio sandorio pripažinimo negaliojančiu.....	47
2.2.2.2 Bylos dėl įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas	56
2.2.2.3 Bylos dėl įpėdinių tarpusavio santykių	57
3. BYLŲ, KYLANČIŲ IŠ PAVELDĖJIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ, NAGRINĖJIMO MODELIAI	62
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	65
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA	75
SUMMARY	76
PRIEDAI.....	77

IVADAS

Temos aktualumas. Paveldėjimo teisiniai santykiai yra viena iš svarbiausių žmogaus gyvenimo sričių, kelianti daug diskusinių klausimų. Atsižvelgiant į tai, kad paveldėjimo teisiniai santykiai yra kompleksiški ir gan sudėtingi, šiame magistro darbe nagrinėjama tiek teisės doktrina, tiek dažniausiai teismų ir notarų praktikoje kylančios problemos. Teismų praktika paveldėjimo teisiniuose santykiuose yra pakankamai išplėtota, tačiau nemažai paveldėjimo klausimų galėtų būti išsprendžiami be teismo įsikišimo. Magistro darbe įvertinama paveldėjimo teisės prigimtis, daug dėmesio skiriama paveldėjimo bylas nagrinėjančių institucijų funkcijoms ir vaidmeniui, jų procesinei padėčiai ir ryšiui. Glaustai analizuojamos Europos Sąjungos (toliau – ES) Paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012¹ esminės naujovės ir tarptautinio paveldėjimo taisyklės.

Šis magistro darbas susideda iš trijų struktūrinių dalių. Pirmojoje dalyje nagrinėjamas paveldėjimo teisinių santykių kompleksiskumas, įvertinamas glaudus paveldėjimo teisinių santykių ryšys su šeimos, daiktine ir prievolių teise. Antrojoje, pagrindinėje magistro darbo dalyje, analizuojamas teismo ir notaro vaidmuo paveldėjimo procese, identifikuojamos dažniausiai teismą pasiekiančių bylų nagrinėjamų ypatingą ir ginčo teiseną kategorijos. Trečiojoje dalyje analizuojami bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimo metodai, nustatant šių metodų privalumus bei trūkumus, taip pat, gilinamasi į tam tikrų ES šalių paveldėjimo proceso taisykles. Kiekvienoje magistro darbo dalyje sistemiškai įvertinamos paveldėjimo teisiniuose santykiuose kylančios problemos ir analizuojama aktuali teismų praktika.

Darbo tikslas. Magistro darbo tikslas yra bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, ypatumų analizė, taip pat pagrindinių paveldėjimo procese dalyvaujančių institucijų funkcijų įvertinimas ir dažniausiai praktikoje kylančių problemų identifikavimas bei jų sprendimo būdai.

Darbo uždaviniai. Pagrindiniai šio darbo uždaviniai yra šie:

1. Įvertinti paveldėjimo teisinių santykių kompleksiskumą.
2. Atskleisti notaro profesijos reikšmę bei tam tikrus profesinės veiklos aspektus, nagrinėjant paveldėjimo bylas.

---

¹ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo.

3. Išanalizuoti paveldėjimo bylų nagrinėjimo ypatingosios bei ginčo (ieškininės) teisenos tvarka ypatumus bei identifikuoti atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo specifika.
4. Pateikti ir palyginti bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimo modelius kai kuriose ES valstybėse narėse.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas – bylų kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių nagrinėjimo ypatumai ir specifika.

Tyrimo metodai. Iškeltų uždavinių pobūdis suponavo šiuos tyrimo metodus:

1. **Lyginamasis metodas.** Naudotas, siekiant palyginti tam tikrų ES valstybių narių paveldėjimo procedūras.
2. **Sisteminis metodas.** Šio metodo pagalba sistemiškai analizuoti bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimo ypatumai.
3. **Teleologinis metodas.** Atsižvelgiant į šį metodą, siekiama atkleisti paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas ir jų turinį. Įstatymo leidėjo ketinimo metodas taip pat naudojamas, analizuojant teismų praktiką.
4. **Kritinės analizės metodas.** Kritinės analizės metodas naudotas, nagrinėjant ES Paveldėjimo reglamentą Nr. 650/2012² ir Europos paveldėjimo pažymėjimą. Ypatingas dėmesys skiriamas šio reglamento teisinio reguliavimo ypatumams, naudai bei galimiems įgyvendinimo iššūkiams.
5. **Loginis metodas.** Šiuo metodu naudotasi aiškinantis teisinio reguliavimo problemas, pateikiant jų sprendimo būdus ir formuojant išvadas.

Darbo originalumas. Lietuvoje mokslinių tyrimų skaičius šia tema nėra didelis, todėl suponuoja tikslą išanalizuoti ir įvertinti bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimo ypatumus. Viešai pasiekiamuose informacijos šaltiniuose galima rasti nemažai informacijos paveldėjimo teisinių santykių tema, tačiau yra vos keletas specialiosios literatūros darbų, nagrinėjančių paveldėjimo bylų procesinius ypatumus. Nagrinėjant tiek Lietuvos, tiek tarptautinės paveldėjimo teisės taisykles, remiamasi negausiais Lietuvos mokslininkų darbais: 2011 m. ir 2018 m. parengtais Paveldėjimo teisės vadovėliais ir įvairiuose Notariato žurnalo numeriuose publikuotais mokslininkų darbais, nagrinėjančiais notarinę praktiką paveldėjimo teisės kontekste. Atkreiptinas dėmesys, kad per paskutinius penkerius metus Lietuvoje buvo parengti tik keli magistro darbai, kuriuose nagrinėjami tam tikri paveldėjimo teisės institutai ir jų reglamentavimas materialiaja

---

² *Ibid.*

prasmė, tačiau paveldėjimo bylų procesiniai aspektai niekur nebuvo plačiau analizuoti.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe analizuojami tiek teisiniai, tiek doktrininiai šaltiniai. Atsižvelgiant į darbo tikslą, objektą bei iškeltus uždavinius, svarbiausias šaltinis yra Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³ penktoji knyga ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse⁴ nurodytos bylų nagrinėjimo taisyklės. Darbe taip pat, sistemiškai analizuojamas Lietuvos Respublikos notariato įstatymas⁵. Vis tik, pagrindinis dėmesys skiriamas teismų praktikai, aiškinančiai ir plėtojančiai paveldėjimo teisės normų taikymą paveldėjimo procese. Taip pat, norit atskleisti tarptautinio reglamentavimo ypatumus, nagrinėjamos ES paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012⁶ taikymo taisyklės ir jų poveikis. Atskiriems teiginiams pagrįsti naudojami šių mokslininkų darbai: L. Augaitytės – Kamarauskienės, S. Bronušienės, A. Vileitos, E. Čaplinskienės, V. Majūtės ir kitų autorių mokslinėmis studijomis. Minėtieji pasirinkti šaltiniai padeda pasiekti šio darbo tikslą ir išspręsti iškeltus uždavinius.

---

³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

⁵ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810.

⁶ 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo.

1. PAVELDĖJIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ KOMPLEKSIŠKUMAS

Paveldėjimo teisė yra kompleksinis civilinės teisės institutas, reglamentuojamas Civilinio kodekso (toliau – CK) penktojoje knygoje. Sprendžiant dėl konkrečios paveldėjimo teisės, reikia įvertinti teisinių santykių, iš kurių teisė yra kilusi, reglamentavimo ypatumus⁷. Siekiant atskleisti paveldėjimo bylų kompleksškumą, toliau analizuojamas paveldėjimo teisinių santykių ryšys su šeimos, daiktine ir prievolių teise. Pasitelkiant minėtuosius teisės institutus, tiksliausiai atsiskleidžia paveldėjimo teisinių santykių specifika, ypatumai bei prigimtis.

1.1 Santykis su šeimos teise

Paveldėjimo teisės ir šeimos teisės ryšys yra abipusis. Pirmiausia, tokį santykį pagrindžia tai, kad paveldėjimas yra kilęs iš visuomenės intereso išsaugoti turtą šeimoje, todėl itin aktualus tampa šeimos teisinių santykių dalyvių (subjektų) nustatymas⁸. Dėl šios priežasties nagrinėjant šeimos ir paveldėjimo teisinių santykių ryšį, tikslinga išnagrinėti, kas gali būti laikomi šeimos nariais ir kokia yra šeimos samprata. Vieninga šeimos samprata nėra pateikiama, kadangi šeimos apibrėžimas turi būti pakankamai lankstus dėl visuomenėje egzistuojančių skirtingų šeimos formų bei požiūrių. Pavyzdžiui, CK tiesiogiai nepateikia šeimos sampratos, tačiau CK 6.588 straipsnio 1 dalis numato, kad nuomininko šeimos nariai yra kartu gyvenantys sutuoktinis (sugyventinis), jų nepilnamečiai vaikai, nuomininko ir jo sutuoktinio tėvai. Konstitucinė šeimos samprata siejama su šeimos santykių turiniu, o ne jų išraiškos forma – pagal galiojantį teisinį reguliavimą šeima nesiejama išimtinai su santuokos institutu⁹. Atsižvelgiant į tai, paveldėjimo teisė remiasi kai kuriomis šeimos teisės normomis, kai nustatinėjamas paveldėjimo subjektas. Tarkime, nustatinėjant įpėdinių pagal įstatymą ratą, kuris yra įtvirtintas CK 5.11 straipsnyje, remiamasi šeimos teisėje pateikta giminystės samprata ir asmens kilmės nustatymą reglamentuojančiomis normomis (CK 3.130-148 str.). Antra, glaudus šeimos ir paveldėjimo teisės ryšys pasireiškia tuo, kad nepilnamečių vaikų tėvai palikimą priima ar jo atsisako tik teismo leidimu, kuris privalomas 3.188 straipsnio pagrindu. Trečia, tam tikras teisinis

---

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-289/2008.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018, p. 666-727.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos“.

statusas pagal šeimos teisę daro įtaką ir asmens teisiniam statusui pagal paveldėjimo teisę¹⁰. Pavyzdžiui, remiantis CK 5.44 straipsniu, sutuoktiniai turi teisę sudaryti bendrąjį sutuoktinių testamentą įtvirtintą straipsnyje, kurio pagrindu pergyvenęs sutuoktinis turi teisę paveldėti, mirus kitam sutuoktiniui¹¹. Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą sutuoktiniais laikomi vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką (CK 3.7 str. 2 d.). Sutuoktiniai privalo būti vienas kitam lojalūs ir vienas kitą gerbti, taip pat vienas kitą remti moraliai bei materialiai ir, atsižvelgiant į kiekvieno jų galimybes, prisidėti prie bendrų šeimos ar kito sutuoktinio poreikių tenkinimo (CK 3.27 str. 1 d.). Pažymėtina, kad netinkamas elgesys šeimoje ir šeimos teisės pažeidimai gali daryti įtaką paveldėjimo teisei. Sutuoktinis CK 5.11 prasme nėra priskiriamas prie kurios nors įpėdinių pagal įstatymą eilės, todėl kai kuriais atvejais gali prarasti teisę paveldėti kitam sutuoktiniui mirus (CK 5.7 str.). Pavyzdžiui, gali kilti problemų, jei sutuoktiniai nebegyveno kartu, nebevedė bendro ūkio, tačiau nebuvo įregistravę separacijos fakto ar nutraukę santuokos. Asmenys, kuriuos sieja santuokiniai ryšiai, yra laikomi specialiais paveldėjimo subjektais, todėl kilus problemoms tokiaime kontekste, būtina atsižvelgti į paveldėjimo bei santuokos santykių prigimtį bei šių santykių teisinio reglamentavimo ypatumus. LAT savo formuojamoje praktikoje yra pasisakęs, kad teisinės pasekmės sukeltos tik teismo sprendimu nustatyta separacija, todėl faktinis pergyvenusio sutuoktinio ir palikėjo gyvenimas skyrium neprilyginamas teisei separacijai ir nesukelia separacijos teisinių pasekmių¹². Taigi, įvardintoje situacijoje pergyvenęs sutuoktinis nepraranda teisės paveldėti. Be to, jeigu miręs sutuoktinis nebuvo kreipęsis į teismą, kad santuoka būtų nutraukta dėl pergyvenusio sutuoktinio kaltės (CK 5.7 str. 1 d. 1 p.), arba, kad santuoka būtų pripažinta negaliojančia (CK 5.7 str. 1 d. 3 p.), atitinkami pergyvenusio sutuoktinio paveldėjimo teisės praradimo pagrindai taip pat negali būti konstatuojami¹³.

Paveldėjimo ir šeimos ryšys pasireiškia ir tada, kai keliamas klausimas, ar sugyventinis turi statusą prilyginamą sutuoktiniui ir gali būti pripažintas paveldėjimo teisės subjektu. Pažymėtina, kad CK įtvirtintos šeimos teisės normos sugyventinių turtinių santykių nereglementuoja, todėl sugyventinių bendram turtui negalioja sutuoktinių turtui taikoma

---

¹⁰ MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 51.

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262. 5.13, 5.43-49 str.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2009*.

¹³ *Ibid.*

bendrosios jungtinės nuosavybės prezumpcija. Tai reiškia, kad tuo atveju, kai sugyventinis įgyja turto, tai toks turtas yra laikomas asmenine nuosavybe, kuri įrodinėjimo tvarka teisme gali būti pripažinta bendrąja daline nuosavybe. LAT laikosi bendros praktikos, jog pakankamas pagrindas pripažinti buvus asmenų susitarimą dėl bendros jungtinės veiklos, sukuriant bendrąją dalinę nuosavybę, gali būti nesusituokusių asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu¹⁴. Be to, Konstitucinis Teismas pažymi, kad šeimos samprata grindžiama pastoviais emocinio prieraišumo, tarpusavio supratimo, atsakomybės, pagarbos, bendro vaikų auklėjimo ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, kurie yra konstitucinių motinystės, tėvystės ir vaikystės institutų pagrindas¹⁵. Vadinasi, jungtinė veikla prasideda ne nuo tada, kai įgyjamas kažkoks turtas, o nuo to momento, kada šalys pradeda tvarkyti bendrą ūkį – formaliai įregistruotas turtas nekliudo tokio turto pripažinti bendrai sukurtu jungtine veikla. Tai reiškia, kad teismas saugo ir gina šeimas, sudarytas ne tik santuokos pagrindu – sugyventinis gali būti pripažįstamas paveldėjimo teisės subjektu.

Apibendrinant, darytina išvada, kad šeimos samprata yra siejama su šeimos santykių turiniu, kurį sudaro turtiniai ir asmeniniai neturtiniai teisiniai santykiai, atsirandantys santuokos, bendro gyvenimo neįregistravus santuokos, kraujo giminystės, įvaikinimo ar kitokios vaikų priežiūros ir auklėjimo teisinės formos pagrindais. Vadinasi, paveldimo turto teisingo paskirstymo samprata yra pagrįsta giminystės, šeimos ir palikėjo artimųjų materialinio aprūpinimo užtikrinimo idėjomis, kurios patvirtina abipusį ryšį tarp šeimos iš paveldėjimo teisės.

1.2 Santykis su daiktine teise

Nuosavybės teisė paprastai sudaro pagrindinę paveldimo turto dalį¹⁶. Dėl šios priežasties paveldėjimo ir daiktinės teisės santykis aiškiausiai pasireiškia per paveldimo turto objekto nustatymą. Tai reiškia, kad palikėjo teisės į turtą paveldėjimo teise pereina įpėdiniais, o tokio objekto nustatymas galimas tik taikant daiktinę teisę. Pirma, CK 5.1 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad paveldimi materialūs dalykai (nekilnojamieji ir

---

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-686/2016.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos“.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017.

kilnojamieji daiktai) ir nematerialūs dalykai (vertybiniai popieriai, patentai, prekių ženklai ir kt.), įstatymų numatytais atvejais intelektualinė nuosavybė (autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę) ir kitos įstatymų nustatytos turtinės teisės bei pareigos. Daiktų sąvokas bei rūšis apibrėžia CK ketvirtoji knyga, pavyzdžiui, kilnojamų ir nekilnojamų daiktų sąvokos, yra suprantamos pagal CK 4.2 str. nurodytus apibrėžimus¹⁷. Probleminės situacijos galimos tais atvejais, kai paveldėjimas yra su tarptautiniu elementu – tam tikrais atvejais tas pats turtas pagal vienos valstybės teisę gali būti priskirtas kilnojamajam, o pagal kitos – nekilnojamajam turtui. Pavyzdžiui, bičių avilys pagal Nyderlandų teisę yra kilnojamasis, o pagal Prancūzų – nekilnojamasis turtas¹⁸. Tokiu atveju, tikslinga apibrėžti paveldimo turto pobūdį ir jo vietą dar prieš nustatinėjant jam taikomą teisę, nes taip galima užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą. Antra, tam tikri daiktai yra paveldimi su ypatumais, pavyzdžiui žemės paveldėjimą reglamentuoja tiek CK 4.2 straipsnis, tiek CK 5.75 straipsnis. Trečia, ryšys tarp paveldėjimo ir daiktinės teisės pasireiškia tuo atveju, kai nėra atskirai aptariamas antraeilio daikto paveldėjimo klausimas, nes jį ištinka pagrindinio daikto likimas (CK 4.14 str.). Kita vertus, priklausomai nuo antraeilio daikto pobūdžio, atsižvelgiant į tai, ar toks daiktas yra vaisiai (CK 4.16 str.), produkcija (CK 4.17 str.), pajamos (CK 4.18 str.) ar priklausiniai (CK 4.19 str.), palikėjas gali turėti galimybę juos palikti skirtingiems įpėdiniams. Ketvirta, atsižvelgiant į CK 4.9 straipsnyje įtvirtintas taisykles, įpėdiniams pereina ne tik visos daiktinės palikėjo teisės, bet ir turto savininko įsipareigojimai, nesantys asmeninio pobūdžio, kurie kartu su daiktu yra perleidžiami naujam daikto savininkui (servituto teisė, užstatymo teisė, teisė pagal ilgalaikės žemės nuomos sutartį ir kt.)¹⁹. Tai aiškina ir LAT savo praktikoje, įtvirtindamas, kad paveldimo turto masė – nevienarūšė, nes paveldimi ne tik konkrečiai suformuoti kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, daiktinės teisės, turto apsunkinimai, su turtu susijusios prievolės, bet ir tų turto vienetų ir teisių kompleksai, t. y. turtiniai kompleksai (CK 5.1 str.)²⁰. Tai reiškia,

---

¹⁷ CK 4.2 straipsnyje įtvirtinta, kad nekilnojamaisiais daiktais laikomi daiktai, kurie yra nekilnojami pagal prigimtį ir pagal savo prigimtį kilnojami daiktai, kuriuos nekilnojamaisiais pripažįsta įstatymai. Nekilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra žemės sklypas ir su juo susiję daiktai, kurie negali būti perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės. Kilnojamieji pagal prigimtį yra daiktai, kurie iš vienos vietos į kitą gali būti perkelti nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės.

¹⁸ BRONUŠIENĖ, S. *Taikytina teisė tarptautinio paveldėjimo byloje*. Teisė, Nr. 107, 2018, p. 81-110.

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 4.9 str.; 4.111 str. 2d.; 4.160 str. 3d.; 4.165 str. 3d.;

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2009*.

kad CK 5.1 straipsnyje išvardintų objektų sąrašas nėra baigtinis, o kiekvienu konkrečiu atveju turi būti taikomos ne tik paveldėjimo teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos, bet ir, pavyzdžiui, daiktinės teisės normos. Tokia situacija galėtų susidaryti, kai kyla ginčas dėl daikto, kaip paveldėjimo objekto. Teismas, vadovaudamasis daiktinės teisės normomis, turėtų nustatyti daiktą ir jo savininką, t. y. kokias teises ir pareigas paveldimam turtui turėjo mirusysis²¹. LAT taip pat yra pasisakęs, kad pinigai yra turtas, viena iš finansinio turto rūšių, ir priskiriamas prie materialaus turto, todėl jie gali būti paveldimi 5.1 straipsnio 3 dalies prasme ir patenka į palikimo sudėtį²². Penkta, įpėdinis, priėmęs palikimą, kai yra keletas įpėdinių, tampa dalinės visų įpėdinių nuosavybės bendraturčiu. Dėl šios priežasties, pavyzdžiui, bendro naudojimo banko sąskaita, kurią atidaro keli asmenys – bendraturčiai, turėtų būti tvarkoma vadovaujantis bendrąją nuosavybę reglamentuojančiomis teisės normomis, o atitinkamai vienam iš bendro naudojimo sąskaitos bendraturčių mirus, jo lėšų dalis sąskaitoje paveldima bendrais pagrindais pagal testamentą arba įstatymą²³. Kita vertus, palikėjo daiktą įpėdinis gali paimti kitiems įpėdiniams sutikus, jiems leidus, kaip mirusiojo atminimą. Paveldėjimo teisėje ir teismų praktikoje palikimo priėmimu nelaikoma palikėjo drabužių, asmeninių dokumentų, laiškų, rankraščių, apdovanojimų, atestatų, šeimos suvenyrų ir relikvijų pasidalijimas tarp įpėdinių arba šių daiktų perdavimas vienam iš įpėdinių kitų įpėdinių sutikimu²⁴. Tuo tarpu, namų apstatymo ir apyvokos reikmenys pereina įpėdiniams pagal įstatymą, jeigu jie gyveno kartu su palikėju iki jo mirties ne mažiau kaip vienerius metus, tačiau namų apyvokos daiktai nėra laikomi knygų rinkiniai (bibliotekos), meno kūriniai ir kitos vertingos kolekcijos, taip pat mokslinės ar istorinės reikšmės daiktai²⁵. Šešta, paveldėjimo ir daiktinė teisės ryšys pasireiškia per daiktų registravimą (CK 4.253 str.) – nuo paveldėjimo ar nuosavybės teisės liudijimo išdavimo įpėdiniai gali prašyti įregistruoti daiktines teises, šių teisių suvaržymus, juridinius faktus ir dokumentus, patvirtinančius daiktinių teisių ar juridinių faktų atsiradimą. Be to, LAT yra pabrėžęs, kad įforminant paveldėjimą, nesikeičia nuosavybės teisės į

---

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018, p. 666-727.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-378/2019.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018, p. 666-727.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2006.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262, 4.8 str; 5.14 str.

konkretų objektą turinys, tų teisių suvaržymai²⁶. Nepaisant minėto reglamentavimo ir teisės aiškinimo, probleminės situacijos galimos tuomet, kai vienas iš sutuoktinių miršta parašęs testamentą trečiajam asmeniui, o asmeninė nuosavybė yra įregistruota kaip šeimos turtas. Mirus žmogui, pasibaigia jo šeimos turtinis teisinis režimas (CK 3.84 str.). Šiuo atveju, daiktinėje teisėje nėra įtvirtinta apsauga, kuri išspręstų situaciją pergyvenusio sutuoktinio naudai. Apibendrinant, paveldėjimo teisiniams santykiams yra reikšminga daiktinė teisė, kadangi daiktai ar kitas turtas, bei teisės į juos, yra paveldėjimo objektas.

1.3 Santykis su prievolių teise

Paveldėjimo ir prievolių teisės yra glaudžiai susiję. Pirmiausia, jis pasireiškia per įpėdinio nuosavybės teisės atsiradimo pagrindą, kuris yra sandoris – palikimo priėmimas²⁷. Palikimo priėmimas yra veiksmas, sąmoningas valios išreiškimas, kuriam yra taikomos visos sandorio sąlygos: formos, valios, subjektiškumo bei turinio. Be to, ir sutarčių laisvės principas (CK 6.156 str.). Kadangi palikimas sukelia pasekmes ne nuo tada, kada priimamas, bet nuo tada, kada jis atsiranda, tokiam sandoriui būdingas reotraktyvus efektas. Palikimą galima priimti tik visą ir negalima jo priimti su sąlygomis ir išlygomis, kadangi įvyksta universalus teisių perėmimas. Vadinasi, įpėdiniai negali rinktis, ar palikimą priims testamentu, ar pagal įstatymą, kaip ir turto priėmimo su išlygomis. Tai priklauso tik nuo palikėjo valios. Antra, paveldėjimo teisė užtikrina palikėjo kreditorių interesus – fizinio asmens pareigos kitiems asmenims jam mirus nesibaigia, nes pereina įpėdiniams, priėmusiems palikimą²⁸. Prievolės naujesiems turto savininkams, kaip palikėjo turto paveldėtojams, atsiranda nuo paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo datos. Palikėjo prievolės įpėdiniai privalo vykdyti iš paveldėto arba asmeninio turto, neatsižvelgiant į tai, ar įpėdinis žinojo ar nežinojo apie konkrečias palikėjo teises ar pareigas. Vadinasi, asmuo negali reikalauti pripažinti palikimo priėmimo sandorio negaliojančiu, kaip sudaryto suklydus, vien dėl to, kad jis nežinojo palikimo sudėties²⁹. Kita vertus, įpėdinio atsakomybės dydis priklauso nuo palikimo priėmimo būdo ir turto apyrašo sudarymo teisės realizavimo. Nors yra preziumuojama, kad visos turtinės prievolės yra

---

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2009.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2007.

²⁸ VILEITA, A. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 13.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.

laikomos paveldimomis (CK 6.190 str.), kilus ginčui dėl tam tikrų prievolių, teismas nustatinėja, ar tokios prievolės nėra specifinės ir tiesiogiai susijusios su mirusiu asmeniu bei, ar joms perimti nėra būtinos specialios sąlygos. Jei prievolės yra neatsiejamai susijusios su kreditoriaus ar skolininko asmeniu arba abiejų šalių asmeniu (*intuitus personae*), jų teisės bei pareigos negali būti perduodamos kitiems asmenims³⁰. Pavyzdžiui, LAT yra pasisakęs, kad teisė į neturtinės žalos atlyginimą yra neišreikšta konkrečia pinigų suma ir negalėtų priklausyti paveldimo turto masei, nes nėra civilinės apyvartos objektas³¹. Be to, LAT yra konstatavęs, kad teisė reikalauti pripažinti nuomininko šeimos nariu yra asmeninio pobūdžio ir tiesiogiai susijusi su vienu iš ginčo materialiojo teisinio santykio subjekto asmeniu, todėl ši teisė pereiti kitiems asmenims negali (CK 5.1 str. 1 d.)³². Kita vertus, kai kurios palikėjo pareigos yra grynai asmeninio pobūdžio, tačiau gali būti paveldimos. Pavyzdžiui, išlaikymo pareiga – nors prievolė laikoma grynai asmenine, tačiau yra siejama su paveldimu turtu, kuris gali pereiti palikėjo įpėdiniams tiek, kiek leidžia paveldimas turtas³³. Jei, tokiu atveju paveldi asmuo, kuriam buvo skirtas išlaikymas, tokia prievolė pasibaigia CK 6.126 straipsnio 1 dalies pagrindu – kreditoriaus ir skolininko sutapimu. Teisė į privalomą palikimo dalį yra nepaveldima, kaip neatskiriamai susijusi su palikėjo asmeniu, jei asmuo miršta nepriėmęs palikimo, tačiau, jei įpėdinis, teismo pripažintas turinčiu teisę į privalomąją dalį, miršta priėmęs palikimą, ji laikoma paveldima. Be kita ko, laidavimo prievolė pasibaigia laiduotojui mirus (CK 6.87 str. 2 d.), todėl yra asmeninio pobūdžio ir negali būti paveldima. Išimtis daroma tuo atveju, jei laiduotojas miršta po to, kai jo pareiga įvykdyti prievolę už pagrindinį skolininką jau yra atsiradusi, t. y. kai skolininkas pažeidžia savo prievolę kreditoriui ir kreditorius yra pareiškęs reikalavimą laiduotojui dėl jos įvykdymo teisme – tokia prievolė dėl laiduotojo mirties nesibaigia ir yra paveldima bendraisiais pagrindais³⁴. Trečia, kreditorių teisių apsauga pasireiškia ir galimybe ginčyti įpėdinio atsisakymą priimti palikimą. Pavyzdžiui, esant įpėdinio nesąžiningiems veiksams bei piktnaudžiavimui, kreditorius gali ginčyti savo pažeistas teises CK 6.66 straipsnyje nustatytu būdu ir sąlygomis – teikiant ieškinį dėl *Actio Pauliana*. Be to,

---

³⁰ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*, Vilnius: Justitia, 2002, p. 80.

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2010.

³³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262. 3.194 str. 5d.

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-29-248/2015.

CK 5.63 straipsnyje nustatytas trijų mėnesių terminas nėra laikomas ieškinio senaties terminu ir yra atnaujinamasis bei nustatytas kreditoriaus teisei savo reikalavimus pareikšti skolininkui (įpėdiniui). Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, LAT savo formuojamoje praktikoje yra pažymėjęs, kad maksimalus naikinamasis terminas kreditoriui pareikšti savo reikalavimus ir ginti savo teises yra treji metai³⁵. Taigi, iš prievolių kylančios teisės ir pareigos gali būti paveldėjimo objektu, o glaudus ryšys tarp prievolių ir paveldėjimo teisės yra aktualus nustatant, ar prievolė yra paveldima, ar ne.

---

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugpjūčio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2011.

2. TEISMO IR NOTARO VAIDMUO PAVELDĖJIMO PROCESĖ

Šioje magistro darbo dalyje atskleidžiamas teismo ir notaro vaidmuo nagrinėjant bylas, kylančias iš paveldėjimo teisinių santykių. Pagrindinis dėmesys skiriamas teismo ir notaro tarpusavio ryšio nustatymui ir šių institucijų funkcijų įvertinimui. Plačiau analizuojamas atskirų kategorijų paveldėjimo bylų nagrinėjimas ypatingą ir ginčo teiseną. Atsižvelgiant į įvade iškeltus uždavinius, šioje darbo dalyje ypač didelis dėmesys skiriamas iš paveldėjimo teisinių santykių kylančių bylų specifikai, problematikai bei esminiams minėtų teisenų bruožams bei skirtumams.

2.1 Notaro vaidmuo paveldėjimo procese

Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, įtvirtinantis neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus bei užtikrinantis šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą³⁶. Lietuvoje notaro veikla, kaip ir viso pasaulio lotyniškojo tipo valstybėse, grindžiama nepriklausomumo, nešališkumo, notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimo ir kitais teisiniais principais. Pažymėtina, jog notaro esmė ir reikšmė ypač didelė nagrinėjant paveldėjimo teisinius santykius³⁷. Notaras pagal savo veiklos teritoriją administruoja visas paveldėjimo bylas dėl asmenų, kurių gyvenamoji vieta buvo jo administruojamoje teritorijoje. Notaro funkcijos paveldėjimo procese prasideda nuo pareiškimo dėl palikimo priėmimo tvirtinimo ir baigiasi paveldėjimo teisės liudijimo išdavimu, o kartais – paveldimo turto pasidalijimo sutarties tvirtinimu³⁸. Verta paminėti, jog kitose ES šalyse, tokiose kaip Vokietija³⁹ ar Graikija⁴⁰, neretai paveldėjimo teisinius klausimus sprendžia teismai. Lietuvoje dažniausiai būtent notaras yra tas asmuo, į kurį paveldėjimo klausimais asmenys kreipiasi pirmiausiai: norint sužinoti kokius reikiamus dokumentus būtina pateikti, tam, kad būtų įgyvendintos įpėdinių teisės į palikimą, norint išsiaiškinti, kokie yra palikimo

---

³⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas 1, 2 str. (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810.

³⁷ *Notariatas* Nr. 27, Vilnius, 2018, p.1.

³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-378/2019*.

³⁹ Vokietijoje spręsti paveldėjimo klausimus iš esmės kompetentingas mirusiojo paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos apylinkės teismas, kuris veikia kaip paveldėjimo bylų teismas (Badeno-Viurtembergo žemėje iki 2017 m. pabaigos – atitinkamas notarų biuras). [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. sausio 04d.]. Prieiga per internetą:

<https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-de-maximizeMS_EJN-lt.do?member=1>.

⁴⁰ Graikijoje, jurisdikcija nagrinėti su paveldėjimu susijusias bylas priklauso paveldėjimo teismui. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. sausio 22d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-el-lt.do?member=1>.

priėmimo būdai, bei kitais, su paveldėjimo teisiniais santykiais susijusiais, klausimais. Anot notarės Romutės Sipavičienės, dėl paveldėjimo klausimų į notarų kreipiamasi pirmiausiai, nes paveldėjimo klausimai yra aktualūs ne tik mirusiojo įpėdinams, bet ir turto savininkams, kol jie dar gyvi, kadangi asmenys stengiasi pasirūpinti, kad per gyvenimą sukauptas turtas būtų tinkamai perduotas, sprendžiant turto paskirstymo bei kitus tiesioginius ir išvestinius su paveldėjimu susijusius klausimus⁴¹. Tuo tarpu, kitos institucijos, pavyzdžiui antstolis, atlieka tik tam tikrus veiksmus susijusius, su paveldėjimo teisiniais santykiais, tačiau jie yra epizodiniai (pavyzdžiui turto apyrašo sudarymas). Kita vertus, LAT yra pasisakęs, jog notaro funkcijų samprata suponuoja išvadą, jog notaras nenagrinėja asmenų ginčų, nenustato ginčytinų aplinkybių, o tuo atveju, jei dėl asmenų teisių ar juridinių faktų kyla abejonių ar nesutarimų, privalo atsisakyti tvirtinti tokias teises ar faktus – tai teismo diskrecija. Tai reiškia, jog Lietuvoje išimtinę kompetenciją vykdyti teisingumą turi tik teismai⁴². Taigi, notaras gali tvirtinti tam tikras teises ar faktus tik tokiu atveju, jei dėl jų turinio ir teisėtumo jam nekyla abejonių⁴³. Pažymėtina, kad viena svarbiausių notaro atliekamų funkcijų yra konsultavimo funkcija. Tai reiškia, jog notaras privalo detaliai ir suprantamai išaiškinti asmenims, kurie pageidauja, kad būtų atlikti notariniai veiksmai, atliekamų veiksmų prasmę, sąlygas ir pasekmes⁴⁴. Notaras, pradėdamas paveldėjimo bylą, ne tik išaiškina įpėdinams palikimo priėmimo būdų ypatumus, terminus, atskirų turto rūšių paveldėjimo specifiką bet ir paaiškina visas galimas palikimo priėmimo ar jo atsisakymo pasekmes. Galima teigti, kad, tam tikra prasme, notaras netgi tampa šeimyninių paslapčių bei interesų žinovu. Tvirtinant paveldėjimo, kaip ir bet kurį kitą sandorį, notaras veikia nešališkai – privalo įsitikinti, ar atliekamas notarinis veiksmas nėra nepalankus vienai iš sandorio šalių ir išsiaiškinti, ar asmuo supranta tokio veiksmo pasekmes bei jų siekia valingai. Tuomet, atlikus konsultacinę funkciją, bei įsitikinus, jog tokio sandorio pasekmės šalims yra aiškios ir suprantamos, notaras tvirtina sandorį bei jį įregistruoja notariname registre. Be to, notaras tvirtindamas oficialųjį testamentą (CK 5.28 str.), sandorio šalims suteikia daug papildomos naudingos

---

⁴¹ „Paveldėjimo teisės klausimais su Romute Sipavičiene“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. sausio 22d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=31618>>.

⁴² SIRTAUTAITĖ, A. *Teismo ir notaro vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2009.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011; 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-643/2013.*

⁴⁴ ČAPLINSKIENĖ, E. *Notarų veiksmai ir jų atlikimo taisyklės. Notariato teisė*: vadovėlis. Vilnius: Notarų rūmai, 2014, p. 204.

informacijos, taip sumažindamas riziką testatoriaus tikrosios valios neatitikimui ir kokių nors testamentu nuostatų negaliojimui. Atliekamais veiksmais notaras padeda išvengti ginčų perkėlimo į teismus, todėl notarą šiuo atveju būtų teisinga vadinti „preventyviu teisėju“⁴⁵. Plačiau analizuojant notaro vaidmenį paveldėjimo procese, verta aptarti palikimo priėmimo būdus bei specifika. Kadangi kiekvienas veiksnus civilinių santykių dalyvis turi laisvę spręsti, kaip įgyvendinti savo subjektines teises ir rūpintis savo privačių interesų apsauga, asmuo turimą paveldėjimo teisę įgyvendina savo nuožiūra⁴⁶. Palikimo atsiradimo faktas pats savaime nuosavybės teisės nesukuria, todėl siekiant įgyti palikimą, įpėdinis turi išreikšti savo valią jį priimti įstatyme numatytais terminais. CK 5.50 straipsnio 2 dalis įtvirtina, kad įpėdinis yra laikomas priėmusiu palikimą, kai jis faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti arba padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo⁴⁷. Nepaisant įpėdinio pasirinkto palikimo priėmimo būdo, palikimas yra priimamas kaip vieninga visuma (universalusis teisių perėmimas), todėl atitinkamos palikėjo teisės bei pareigos pereina įpėdiniui, nepaisant to, ar asmuo žinojo jas esant⁴⁸. Tai reiškia, kad įpėdinis negali priimti palikimo su sąlygomis, iš dalies ar išlygomis (CK 5.50 str. 1d.). Tuo tarpu Vokietijos įstatymai numato galimybę įpėdiniam, paveldintiems kelias palikimo dalis, vieną priimti, o kitos – atsisakyti⁴⁹. Kadangi pagal Lietuvoje galiojančią teisę įpėdinis priima visą turtą besąlygiškai, CK 5.53 straipsnio 1 dalis įtvirtina galimybę įpėdiniui priimti palikimą pagal turto apyrašą, taip apsisaugant nuo palikėjo skolų ir atsakant tik paveldėtu turtu. Nuo 2011 m. lapkričio 1 d. pasikeitė kreipimosi dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą tvarka. Iki nurodytos datos įpėdinis turėdavo kreiptis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto apyrašo sudarymo. Remiantis šiuo metu galiojančiu teisiniu reguliavimu, įpėdinis dėl palikimo priėmimo pagal turto apyrašą su pareiškimu kreipiasi į palikimo atsiradimo vietos notarą, o notaras, gavęs šį pareiškimą, nedelsdamas išduoda įpėdiniui vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo⁵⁰. Tuomet įpėdinis, notaro išduotą vykdomąjį pavedimą dėl turto apyrašo sudarymo ne vėliau kaip per

⁴⁵ MAJŪTĖ, V., *Notariato teisė: vadovėlis*. Vilnius: Notarų rūmai, 2014, p.10.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-295/2011; 2012 m. gegužės 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-251/2012.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 5.50 str. 2 d.

⁴⁸ VILEITA, A. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 12.

⁴⁹ Atsižvelgiant į Vokietijos CK 1951 str. 1d. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 19d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7001>.

⁵⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 5.53 str. 2 d.

dvi savaites pateikia bet kuriam palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismo veiklos teritorijoje veikiančiam antstoliui⁵¹. Be to, jeigu bent vienas įpėdinis priėmė palikimą pagal turto apyrašą, tai ir visi kiti įpėdiniai laikomi priėmusiais palikimą pagal turto apyrašą, todėl už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu (CK 5.53 str.). Naujausioje savo praktikoje LAT nurodė, kad įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas ribojama konkrečiu paveldėtu turtu, todėl kreditorių reikalavimai gali būti tenkinami tik iš paveldėto turto, o ne iš paveldėto turto vertės, t. y. jie negali būti tenkinami iš asmeninio įpėdinių turto, nors ir neviršijant paveldėto turto vertės, įpėdiniai savo asmeniniu turtu neatsako už palikėjo skolas. Be to, teismas pabrėžia, kad CK 5.53 straipsnio 1 dalies formuluotė „*už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu*“ iš esmės reiškia tai, kad kreditoriai neturi teisės reikalauti, jog įpėdiniai, priėmę palikimą pagal apyrašą, patenkintų jų reikalavimus didesne apimtimi, negu yra vertas paveldėtas turtas⁵².

Analizuojant palikimo priėmimo būdą, kai paduodamas pareiškimas notarui, gali kilti klausimas, ar notaras, iš įpėdinio gavęs elektroninį ar paštu siunčiamą laišką, su prašymu priimti palikimą, gali pradėti paveldėjimo bylą. Verta pabrėžti, kad palikimo priėmimo tvarka neregamentuota nei CK, nei kituose teisės aktuose, be to, nėra nustatyta ir pareiškimo dėl palikimo priėmimo forma. Nagrinėjant tokią situaciją, visų pirma, svarbu paminėti, jog LAT savo praktikoje yra išaiškinęs, jog palikimo priėmimas yra prilyginamas vienašaliu sandoriui⁵³. Toks sandoris nėra asmeninis, todėl gali būti paduotas ir įpėdinio įgalioto asmens. Nepaisant to, palikimo priėmimas turi atitikti bendruosius sandoriams keliamus reikalavimus. Remiantis LR Notariato 31 straipsnio⁵⁴ nuostata, asmuo, pateikdamas pareiškimą dėl palikimo priėmimo, turi patvirtinti savo tapatybę, pateikdamas asmens dokumentą. Be to, įpėdinis kartu turėtų pateikti palikėjo mirties liudijimą, giminystės ryšius su palikėju patvirtinančius dokumentus, duomenis apie paskutinę nuolatinę palikėjo gyvenamąją vietą. Taip notaras gali nustatyti, ar priimti pateiktą pareiškimą priklauso jo kompetencijai, t. y., ar pareiškimas dėl palikimo priėmimo paduotas notarui pagal jam priskirtą veiklos teritoriją paveldėjimo atveju (notariato įstatymo 28 str. 1 d.). Įstatymo įtvirtinta, kad notaras, tvirtindamas sandorius, privalo patikrinti valstybės

---

⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262. 5.53 str. 2d.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-315-915/2018.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810.

registrų centriniuose duomenų bankuose esančius duomenis, turinčius esminės reikšmės notariniam veiksmui atlikti bei išaiškinti atliekamo notarinio veiksmo prasmę ir padarinius, teises ir prievoles⁵⁵. Apibendrinant galima teigti, jog įpėdinis, norintis priimti palikimą, turi pats fiziškai atvykti pas notarą arba pavesti tai padaryti atstovui, todėl pareiškimo pateikimas elektroninėmis ryšių priemonėmis ar paštu yra negalimas. Be to, remiantis CK 5.60 straipsnio 4 dalimi, neleidžiama atsisakyti palikimo, jeigu įpėdinis padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą, kad jis priima palikimą arba prašo išduoti jam paveldėjimo teisės liudijimą⁵⁶. Tai reiškia, jog pareiškimas dėl palikimo priėmimo yra neatšaukiamas sandoris, kuris gali būti pripažintas negaliojančiu tik bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais (CK 1.90; 1.91 str.).

Atkreiptinas dėmesys ir į notaro vaidmenį atskirų įpėdinių grupių palikimo priėmimo kontekste. Kadangi kai kurios socialinės grupės laikomos labiau pažeidžiamomis, jų teisės įgyvendinti palikimą yra ribotos. Tokiais asmenimis įprastai laikomi nepilnamečiai įpėdiniai bei neveiksnius ir ribotai veiksnūs tam tikrose srityse asmenys. Tam, kad šių įpėdinių teisės būtų įgyventos tinkamai, jie palikimą priima su tam tikrais ypatumais ir specifinėmis taisyklėmis. Teismo leidimas yra būtinoji sąlyga palikimui priimti CK 3.188 ir 3.244 straipsniuose nurodytais atvejais (teismo leidimų tema plačiau išnagrinėta magistro darbo 2.2.3 poskyryje). Taip yra dėl to, kad, kaip jau buvo minėta, palikimo priėmimas yra neatšaukiamas sandoris, kurio metu turto vertė nėra aiški – gali tekti atsakyti už palikėjo skolas. Šiuo atveju, teismo leidimas veikia lyg saugiklis – teisėjui priskiriama funkcija tikrinti, ar toks sandoris yra reikalingas, ar nesukelia žalingų padarinių. Pabrėžtina, jog palikimo nepriėmimas sukelia tokias pačias pasekmes, kaip ir palikimo atsisakymas, todėl tokiam nepilnamečio, neveiksnaus ar ribotai veiksnaus tam tikroje srityje asmens sandoriui teismo leidimas taip pat privalomas. Analizuojant notaro vaidmenį nepilnamečių asmenų paveldėjimo teisiniuose santykiuose svarbu pabrėžti, jog notaras įstatymu nėra įpareigotas ieškoti įpėdinių, tačiau vadovaujantis CK 3.3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu prioritetingos vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu, jei notarui yra žinoma, kad įpėdinis yra nepilnametis, jis turi imtis priemonių tokio įpėdinio interesams apsaugoti – kai į notarą kreipiasi asmuo dėl paveldėjimo, notaras patikrina, ar nėra nepilnamečių įpėdinių ir informuoja vaiko atstovą pagal įstatymą (tėvą, globėją) apie vaiko teisę paveldėti bei apie

---

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

atstovo pareigą kreiptis į teismą dėl leidimo išdavimo, taip pat šią informaciją pateikia Vaiko teisių apsaugos tarnybai⁵⁷. Be kita ko, notaras kiekvienu paveldėjimo bylos vedimo atveju privalo patikrinti, ar nepilnametis įpėdinis gali paveldėti ir transmisijos būdu (LR CK 5.58 str.), atstovavimo teise (LR CK 5.12 str.) ar kaip privalomosios dalies įpėdinis (LR CK 5.20 str.). Atsižvelgiant į tai, kad notaras turi pareigą apsaugoti nepilnamečio įpėdinio interesus, Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama, jog notaras pagrįstai gali neišduoti paveldėjimo teisės liudijimo į palikimą, laiku jį priėmusiems įpėdiniams, kol nebus išspręstas klausimas dėl nepilnamečių vaikų turto paveldėjimo⁵⁸. Tai dar kartą patvirtina, kad notaras yra viena centrinių figūrų paveldėjimo teisiniuose santykiuose. Pabrėžtina, kad dėl nepilnamečių paveldėjimo, į teismą leidimui paveldėti išduoti ar turto administratoriui skirti, turi teisę kreiptis ir prokuroras, gindamas viešąjį interesą⁵⁹. Nepaisant to, anot notarės Jurgitos Valaitienės, notarinėje praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai notarui pareikalavus pateikti teismo leidimą dėl palikimo priėmimo nepilnamečio vardu yra pateikiamos teismų nutartys, kuriomis atsisakoma išduoti teismo leidimą, kaip nereikalingą. Tokios situacijos susiklosto tuomet, kai nepilnamečiai vaikai yra 14–18 metų, motyvuojant tuo, kad tokio amžiaus asmenys sandorius sudaryti gali su tėvų (globėjų) sutikimu⁶⁰. Tačiau nagrinėjant CK 3.188 straipsnio 1 dalies 2 punktą LAT yra išaiškines, ir savo apžvalgoje nurodęs, kad ši norma, yra *lex specialis*, kitų CK normų atžvilgiu⁶¹. Tai reiškia, kad nepaisant nepilnamečių asmenų amžiaus, teismo leidimas yra būtina sąlyga, nepilnamečio vaiko palikimui priimti ar atsisakyti. Pažymėtina, jog teismo leidimas efektyviausiai apsaugo nagrinėtųjų kategorijų asmenų interesus būtent tada, kai teismas išduodamas leidimą nurodo, kad palikimas gali būti priimtas tik pagal turto apyrašą. Taip užtikrinama ribota įpėdinio atsakomybė prieš kreditorius. Apibendrintai, galima teigti, jog notaro ir teismo vaidmuo yra ypatingas, kai paveldėjimo teisinių santykių subjektai yra nepilnamečiai vaikai bei neveiksnūs ar ribotai veiksnūs tam tikroje srityje asmenys, nes teismas ir notaras yra tie asmenys, kurie užtikrina šių kategorijų įpėdinių interesų apsaugą.

---

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

⁵⁸ Panevėžio apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis. 2015 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-431-198/2015.

⁵⁹ MIEŽINIS, T. *Tėvų teisės ir pareigos, susijusios su jų nepilnamečių vaikų turtu*. Notariatas Nr. 20, Vilnius, 2015, p. 55.

⁶⁰ VALAITIENĖ, J. *Ar Lietuvoje pakankamas teisinis reglamentavimas, įgyvendinant asmenų turtinius interesus paveldėjimo teisiniuose santykiuose?*: magistro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

Analizuojant notaro reikšmę paveldėjimo teisinių santykių kontekste, verta aptarti ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (toliau – Paveldėjimo reglamentas). Naujasis Paveldėjimo reglamentas, įtvirtina vieningumo principą⁶², kuris tarptautinio paveldėjimo atveju, leidžia visą paveldimą turtą paskirstyti vienoje valstybėje ir suteikia galimybę pasirinkti⁶³ taikomos valstybės teisę. Pavyzdžiui, Lietuvoje gyvenantis asmuo turi nekilnojamojo turto Lietuvoje bei Lenkijoje. Iki 2015 metų rugpjūčio 17 d. Lietuvos notaras sprendavo tik dėl Lietuvoje esančio nekilnojamojo turto, tačiau dabar jis gali paskirstyti visą turtą pagal LR teisę nuo pradžios iki galo⁶⁴. Vadinasi, asmenys gali rinktis paveldėjimui taikyti tiek jų pilietybės valstybės teisę (kuri nebūtinai yra ES narė), tiek ir trečiosios valstybės teisę. Pavyzdžiui, JAV pilietis gyvenantis, dirbantis ir turintis nekilnojamojo turto Lietuvoje, pasirenka paveldėjimui taikyti JAV teisę. Susidūrus su tokia situacija, kai asmuo gyvena Lietuvoje, tačiau paveldėjimui pasirenka trečiosios valstybės teisę (pavyzdžiui, JAV), Lietuvos notarai, vadovaudamiesi naujuoju Paveldėjimo reglamentu, turės paskirstyti visą turtą, taip pat ir esantį Lietuvoje, ne pagal Lietuvos, bet pagal užsienio valstybės teisę. Be to, notarui gali kilti sunkumų nustatinėjant, kurios valstijos teisė būtų taikoma – norint tai išsiaiškinti, remiantis Paveldėjimo reglamento 36 straipsnio 1 dalimi, notaras turės taikyti JAV kolizines normas. Nepaisant to, išlieka galimybė, jog toks paveldėjimo paskirstymas priimtas ES valstybėje (šiuo atveju Lietuvoje) nebus pripažintas⁶⁵ valstybėse, kuriose Paveldėjimo reglamentas netaikomas. Kita vertus, remiantis reglamento nuostatomis, neturi būti ribojama galimybė palikėjui pasirinkti savo pilietybės teisę, net atsižvelgiant į tai, kad tokią teisę *in rem* gali būti sudėtinga pritaikyti kitoje valstybėje narėje – būtent tos valstybės

---

⁶² 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (toliau – Paveldėjimo reglamentas). *OJ L 201*, 27.7.2012. 21 str., numato, kad visam palikimui taikytina teisė yra tos valstybės, kurioje palikėjo mirties dieną buvo jo įprastinė gyvenamoji vieta (išskyrus atvejus, kai šiame reglamente numatyta kitaip).

⁶³ Paveldėjimo reglamento 22 str., įtvirtina, kad asmenys gali pasirinkti, kad sprendimai dėl jų turto paveldėjimo būtų priimami taikant jų pilietybės šalies teisę. Pasirinkta teisė (nebūtinai ES valstybės narės) gali būti nurodoma testamente arba atskirame pareiškime. Tokia pasirinkimo galimybė, skirtingai nei Lietuvoje, iki Paveldėjimo reglamento taikymo, buvo pripažįstama vos keliuose ES šalyse, pavyzdžiui Vokietijoje ar Rumunijoje.

⁶⁴ BRONUŠIENĖ, S. *Taikytina teisė tarptautinio paveldėjimo byloje*. Teisė, Nr. 107, 2018, p. 81-110.

⁶⁵ Kiekvienu konkrečiu atveju reikia įvertinti, ar Paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012 saistomoje valstybėje priimtas sprendimas galėtų būti pripažintas kitoje šalyje, į kurią jis yra nukreiptas, nes reglamente nustatytos sprendimų pripažinimo taisyklės taikomos *inter partes*.

institucijos, kurioje yra paveldimas turtas, turėtų pasirūpinti tokios teisės *in rem* įgyvendinimu⁶⁶. Be to, CK 5.50 straipsnio 1 dalies nuostata įtvirtina, kad neleidžiama palikimo priimti iš dalies, su sąlyga ar išlygomis. Tais atvejais, kai įpėdinis dalį palikimo priėmė vienoje šalyje (pavyzdžiui, kilnojamąjį turtą priėmė paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos valstybėje Baltarusijoje, bet turi turto ir Lietuvoje), laikytina, kad jis priėmė visą palikimą, taip pat ir nekilnojamąjį turtą (esantį Lietuvoje). Tokiu atveju turėtų būti užvedamos dvi paveldėjimo bylos, tačiau užsienio valstybėje išduotas paveldėjimo teisės liudijimas turėtų būti pakankamas pagrindas įsitikinti, kad įpėdinis palikimą priėmė⁶⁷.

Įsigaliojus⁶⁸ Paveldėjimo reglamentui atsirado ir Europos paveldėjimo pažymėjimas (toliau – EPP). EPP – tai dokumentas, kurį turėdami įpėdiniai, testamentinės išskirtinės gavėjai, testamento vykdytojai (testatoriaus norus įgyvendinantys asmenys) ir palikimo administratoriai (asmenys, kurie rūpinasi palikimu iki jo perdavimo įpėdiniais) gali kitose ES valstybėse narėse⁶⁹ įrodyti savo statusą ir naudotis turimomis teisėmis⁷⁰. Anot advokato Herkaus Gabarto, EPP įtvirtinimas, leis užsienyje esantį nekilnojamąjį turtą paveldėti greičiau ir paprasčiau, kadangi įpėdiniui Lietuvos notaras išduos Europos paveldėjimo pažymėjimą, su kuriuo šis be jokių papildomų procedūrų galės priimti palikimą ir registruoti paveldimą turtą užsienyje. Tereikės atiduoti pažymėjimą tos šalies registru centrai ir persirašyti turtą savo vardu⁷¹.

Plačiau analizuojant naująjį EPP, reikia paminėti, kad šis dokumentas naudojamas pasirinktinai ir yra neprivalomas – EPP gavimas yra įpėdinio, testamento išskirtinės gavėjo, testamento vykdytojo ar palikimo administratoriaus teisė, bet ne pareiga⁷². Be to, Paveldėjimo reglamento 70 straipsnyje nurodyta, jog be minėtųjų asmenų, galinčių inicijuoti pažymėjimo išdavimą, kitiems teisėtą interesą įrodžiusiems asmenims gali būti išduota EPP kopija. Tai reiškia, jog EPP nėra išduodamas savaime. Palikėjui mirus,

---

⁶⁶ ČIRVINSKAS, A. *Europos paveldėjimo reglamento taikymo problemos notaro veikloje*. Notariatas Nr. 28, Vilnius, 2019, p. 64.

⁶⁷ *Konsultacijos*. Notariatas Nr. 24, Vilnius, 2017, p. 73.

⁶⁸ Pažymėtina, jog Paveldėjimo reglamentas įsigaliojo 2015 m. rugpjūčio 17 d. Tuo atveju, jei palikėjas mirė iki 2015 m. rugpjūčio 17 d., Lietuvoje turi būti taikomos tarptautinės privatinės teisės normos ir dualistinė paveldėjimo sistema.

⁶⁹ 2015 m. rugpjūčio 17 d. Paveldėjimo reglamentas įsigaliojo visose ES valstybėse narėse, išskyrus Jungtinę Karalystę, Airiją ir Daniją.

⁷⁰ Tarpvalybinių paveldėjimas. Piliečio vadovas: *ES taisyklių taikymas siekiant paprasčiau išspręsti tarpvalstybinio paveldėjimo klausimus*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017.

⁷¹ „Paveldėti nekilnojamą turtą taps paprasčiau“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m.vasario 26d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarius.lt/publikacijos/paveldeti-nt-europoje-taps-paprasciau/>>.

⁷² ES paveldėjimo reglamentas Nr. 650/2012, preambulės 69 p., 62 str. 3 d.;

įpėdiniui⁷³ norint gauti šį dokumentą, būtina pateikti prašymą notarui (Lietuvoje), ar kitai įgaliotai institucijai, kuri kompetentinga spręsti paveldėjimo klausimus (priklausomai nuo ES valstybės narės, EPP dažniausiai išduoda teismas arba notaras). Kita vertus, Paveldėjimo reglamento preambulės 67 punkte įvirtinta, kad atsižvelgiant į subsidiarumo principą, šis pažymėjimas neturėtų pakeisti valstybėse narėse panašiais tikslais naudojamų vidaus dokumentų, tačiau turint EPP paprasčiau tvarkyti dokumentus, tuo atveju kai paveldėjimas vyksta ne vienoje ES valstybėje narėje – nereikia jokių specialių šio dokumento pripažinimo procedūrų. Pavyzdžiui, asmuo X yra Prancūzijos pilietis, gyvenantis ir dirbantis Ispanijoje, tačiau šio asmens vaikai ir sutuoktinė gyvena Prancūzijoje ir yra Prancūzijos piliečiai. Prancūzijoje, asmuo X turi butą, o Ispanijoje turi banko sąskaitą ir namą. Asmuo X testamente nurodė, kad jo palikimui taikoma Ispanijos teisė, bei išreiškė valią palikimą palikti vaikams. Susiklosčius tokiai situacijai, ir mirus asmeniui X, bei įpėdinams norint įrodyti savo statusą ir pasinaudoti savo teisėmis, būtų pravartu kreiptis į Ispanijos kompetentingą instituciją, su prašymu gauti EPP. Gavus pažymėjimą, asmens X vaikai, galės įrodyti jų, kaip įpėdinių, statusą, kadangi tai įrodomąją galią turintis dokumentas, kuris sukelia teises pasekmes ir yra pripažįstamas visose ES valstybėse narėse. Tiek pagal nacionalinę teisę išduoti pažymėjimai, tiek EPP nurodyta informacija ir faktai neturėtų skirtis, todėl asmenys, priklausomai nuo situacijos, gali remtis tiek nacionaliniu, tiek EPP, nors jų ryšys tarpusavyje nėra apibrėžtas. Norint užtikrinti paveldėjimo nedalumo principą bei apriboti skirtingose valstybėse narėse galinčių kilti prieštaravimų riziką, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) savo formuojamoje praktikoje pabrėžė, kad valstybė narė, kurioje nėra tvarkoma paveldėjimo byla, tačiau yra paveldėto turto buvimo vieta, negali į tą turtą išduoti savo nacionalinių pažymėjimų. Tai reiškia, kad tokioje valstybėje narėje yra galimybė naudotis jurisdikciją turinčios valstybės narės išduotais Europos arba nacionaliniu paveldėjimo pažymėjimais.⁷⁴

Plačiau nagrinėjant Lietuvos nacionalines taisykles svarbu pabrėžti, jog palikimo atsiradimo vietos notaras yra vienintelis asmuo, kuriam Lietuvoje pavesta išduoti EPP⁷⁵. Šią

---

⁷³ Taip pat testamentinės išskirtinės gavėjui, testamentinio ir palikimo administratoriui, ir kitiems teisėtą interesą įrodžiusiems asmenims.

⁷⁴ ČIRVINSKAS, A. *Europos paveldėjimo reglamento taikymo problemos notaro veikloje*. Notariatas Nr. 28, Vilnius, 2019, p. 64.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinį procesą reguliuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2008, nr. Nr. 137-5366. 31 str.

informaciją Lietuva nurodė ir Europos Komisijai⁷⁶. Vadinasi, notaras ir toliau išlieka centrine figūra, tvarkančia paveldėjimo bylas Lietuvoje. Gavęs suinteresuoto asmens prašymą, notaras, remiantis Paveldėjimo reglamento 66 straipsniu, turi patikrinti informaciją, duomenis ir dokumentus valstybės registruose bei kilus klausimams, gali savo iniciatyva pareikalauti papildomos informacijos. Tai reiškia, kad notaras turi diskreciją nuspręsti priimti ir kita forma pateiktus įrodymus bei viešai skelbti pranešimus, kuriais siekia kitiems galimiems paveldėtojams suteikti galimybę pasinaudoti savo teisėmis. Be to, Paveldėjimo reglamento 66 straipsnio 5 dalyje įtvirtina, jog prireikus, notaras gali kreiptis į kitą valstybę reikiamai informacijai gauti. Svarbu paminėti, jog nagrinėdamas prašymus dėl EPP išdavimo, notaras turi vadovautis ne tik Paveldėjimo reglamente nustatytais taisyklėmis, bet ir laikytis notariato įstatyme⁷⁷ įtvirtintų reikalavimų. EPP išduodamas nedelsiant, kai patvirtintini faktai yra nustatyti, ir dėl jų nekyla ginčų. Tam notaras naudoja standartinę reglamentu patvirtintą formą, kurios sąvokos yra universalios visoms ES valstybėms narėms⁷⁸. Be to, notaras EPP originalą pasilieka sau, o pareiškėjams išduoda kopijas – taip kontroliuojamas EPP kopijų judėjimas. EPP kopija galioja ribotą šešių mėnesių terminą, kuris yra nurodomas išduotame dokumente. Esant išimtiniais, pagrįstiems atvejams, terminas gali būti pratęstas⁷⁹. Paveldėjimo reglamento 70 straipsnio 3 dalyje nustatytas šešių mėnesių terminas yra diskutuotinas – EPP pakeitimus ir papildymus būtų galima patikrinti ir kitais būdais, nei dokumento galiojimo termino nustatymu, kartu turint omenyje, kad šešių mėnesių periodas gali būti nepakankamas (iš esmės per trumpas). Be to, kyla klausimas ar sutuoktinių galimybė EPP nurodyti informaciją apie sutuoktiniui tenkančią visą turto dalį (kartu su visomis teisinėmis tos informacijos pasekmėmis) priklauso nuo to, ar nacionalinės teisės nuostata dėl pergyvenusio sutuoktinio turto dalies padidėjimo priskiriama paveldėjimo sričiai ar sutuoktinių turto režimo sričiai⁸⁰. Šiuo klausimu ESTT nagrinėta *Doris Margret Lisette Mahnkopf* byla⁸¹ yra susijusi ir su EPP turiniu, tačiau sunku spręsti, ar notariato įstatymo

---

⁷⁶ AUGAITYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L. Tarptautinis paveldėjimas. *Paveldėjimo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2018, 484 p.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810. 31-51 str.

⁷⁸ ES paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012, 67 str.

⁷⁹ *Ibid*, 70 str. 1, 3 d.

⁸⁰ ČIRVINSKAS, A. Žurnalas Nr. 28 Notariatas. „*Europos paveldėjimo reglamento taikymo problemos notaro veikloje*“. Vilnius, 2019m.

⁸¹ Europos Sąjungos Teisingumo teismas. 2018 m. kovo 1d. sprendimas *Doris Margret Lisette Mahnkopf*, C-558/16, *ECLI:EU:C:2018:138*.

52 straipsnis, nurodantis nuosavybės teisės liudijimo išdavimą pergyvenusiam sutuoktiniui, būtų aiškinamas pagal paveldėjimo ar pagal sutuoktinių režimui taikytiną teisę. Pažymėtina, kad notaras gali atsisakyti išduoti EPP – tai notaro, įvertinusio visas reikšmingas sandoriui aplinkybes, sprendimas. Taip yra todėl, kad Paveldėjimo reglamente nėra nustatytas baigtinis sąrašas atvejų, kada EPP neišduodamas⁸². Be to, jau išduoto pažymėjimo galiojimas gali būti sustabdytas, kai teisėtą interesą turintis asmuo kreipiasi į notarą, kuris šį dokumentą išdavė. Bet kuriuo atveju, tiek EPP išdavimą, tiek ištaisymą ar pakeitimą, panaikinimą, galiojimo sustabdymą, galima apskųsti ir teismui, padavus ieškinį⁸³. Tai reiškia, kad notarų veiksmų skundimo galimybė tampa tarptautinio masto. Ieškinys šiuo atveju reiškia suinteresuoto asmens skundą bei turėtų būti nagrinėjamas ypatingosios teisenos tvarka pagal CPK XXXI skyriuje įtvirtintas taisykles ir terminus. Tokio pobūdžio bylos Lietuvos teismuose vos kelios ir visose teismas sprendžia klausimą, susijusį su įprastinės gyvenamosios vietos nustatymu. Be to, dvejose iš bylų kilo ginčas dėl notaro atsisakymo užvesti paveldėjimo bylą. Vienoje byloje teismas sprendė, kad notaras nepagrįstai atsisakė atlikti notarinius veiksmus ir iš notaro priteisė net 900 eurų bylinėjimosi išlaidų grįsdamas bylos sudėtingumu ir teisinių klausimų naujumu, tačiau šiuo metu šis teismo sprendimas apskūstas⁸⁴. Kitoje byloje pareiškėjas skundė notaro atsisakymą užvesti paveldėjimo bylą, nes šalys nesutarė kokia valstybė buvo palikėjos gyvenamoji vieta. Tiek pirmosios, tiek antrosios instancijos teismas pažymėjo, kad notaras teisėtai ir pagrįstai atsisakė atlikti notarinį veiksma. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad, iškilus ginčui dėl palikėjos įprastinės gyvenamosios vietos, tik teismas gali nustatyti juridinį faktą dėl pripažinimo palikėjos įprastinės gyvenamosios vietos jos kilmės valstybėje, o šiuo atveju nėra duomenų, kad pareiškėjas šiuo klausimu būtų kreipęsis į teismą; sprendė, kad pirmosios instancijos teismas, panaikindamas skundžiamą notaro nutarimą, nepagrįstai vadovavosi bendraisiais teisės principais⁸⁵. Pareiškėjas (įpėdinis), padavė kasacinį skundą, o LAT nutarė kreiptis į ESTT net dėl šešių prejudicinių klausimų: notaro statuso, notaro dokumentų teisinės galios pagal Paveldėjimo reglamentą, įprastinės gyvenamosios vietos nustatymo – iš esmės, klausimus svarbius tarpvalstybinio ir nacionalinio paveldėjimo

---

⁸² ES paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012, 67 str. 1d., antra pastraipa a ir b punktai.

⁸³ *Ibid*, 72 str., 1, 2 d.

⁸⁴ Vilniaus miesto apylinkės teismo Civilinių bylų skyrius. 2018 metų kovo 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-2440-631/2018;

⁸⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-843-390/2018;

santykiui. Byla sustabdyta iki ESTT sprendimo priėmimo.

Lietuvos notarų rūmų aiškinimu, EPP pagal savo paskirtį ir pasekmes Lietuvoje prilyginamas notaro išduodamam paveldėjimo teisės liudijimui⁸⁶. Remiantis Paveldėjimo reglamento 63, 68 ir 69 straipsniais, EPP nurodomi duomenys atitinka nacionaliniame paveldėjimo teisės liudijime nurodomus duomenis, o galimybė įregistruoti nuosavybės teisę turto registre atitinka nacionalinio paveldėjimo teisės liudijimo sukeliamas pasekmes. Skirtingai nei EPP, nacionalinio paveldėjimo pažymėjimo galiojimo aplinkybės skiriasi, atsižvelgiant į ES valstybę narę, kurioje jis išduodamas, ir dėl to gali prireikti tas aplinkybes paaiškinti atskiroje formoje, kurią užpildo išduodančioji institucija. Pažymėtina, jog nacionalinis paveldėjimo pažymėjimas gali būti nepripažįstamas, jei toks dokumentas prieštarauja pagrindiniams ES valstybės narės, kurioje jis pateikiamas, įstatymams (viešajai politikai)⁸⁷. Lietuvoje paveldėjimo teisės liudijimą išduoda notaras, remiantis CK 5.67 straipsnyje įtvirtintomis taisyklėmis – ne anksčiau, negu suėjus trims mėnesiams nuo palikimo atsiradimo dienos arba prieš sueinant trims mėnesiams nuo palikimo atsiradimo dienos, jeigu notaras turi duomenų, kad be asmenų, prašančių išduoti paveldėjimo teisės liudijimą, daugiau įpėdinių nėra⁸⁸. Kita vertus, įstatyme nenustatyta terminų, per kuriuos palikimą priėmęs įpėdinis gali prašyti išduoti paveldėjimo teisės liudijimą. LAT savo praktikoje yra išaiškinęs, kad palikimo turinį sudarančiais daiktais, turtu, kaip nuosavybės teisių objektais, įpėdinis gali disponuoti po to, kai notaras išduoda paveldėjimo teisės liudijimą. Iki šio liudijimo išdavimo paveldėjimo procedūros nėra baigtos, dėl to negalima daryti kategoriškos išvados apie įpėdinio paveldėjimo teises į turtą, t. y. to turto nuosavybės teises, įgijimą iki kol šis faktas nebus patvirtintas notaro išduotu liudijimu. Tokiu liudijimu patvirtinamos nuosavybės teisės, atsiradusios įpėdiniui į jam tenkantį paveldimą turtą nuo palikimo atsiradimo dienos. Įpėdiniam pasidalijus palikimą sudarantį turtą ir taip kiekvienam iš jų turint nuosavybės teises į šio turto dalį ir atsakomybę už palikėjo skolines prievoles, palikimas, kaip paveldėjimo teisių ir pareigų visuma, baigia egzistuoti. Taigi, nuo palikimo priėmimo iki paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo įpėdinis disponuoja paveldėjimo teisėmis į palikimą, bet ne palikimą sudarančiu turtu⁸⁹. Tuo atveju kai įpėdinis

---

⁸⁶ AUGAITYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L. Tarptautinis paveldėjimas. *Paveldėjimo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2018, p.482

⁸⁷ Tarpvalstybinis paveldėjimas. Piliečio vadovas: *ES taisyklių taikymas siekiant paprasčiau išspręsti tarpvalstybinio paveldėjimo klausimus*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugšėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-348/2011.

sužino apie kitą palikėjui priklausiusį turtą jau po paveldėjimo teisės liudijimo gavimo, įpėdinis turi kreiptis į notarą ir pateikti nuosavybės teisę patvirtinančius dokumentus, kad gautų papildomą paveldėjimo teisės liudijimą⁹⁰.

2.2 Teismo vaidmuo paveldėjimo procese

2.2.1 Bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimas ypatingosios teisenos tvarka

Pagal bendrąją taisyklę ypatingoji teiseną – ne ginčo teiseną. Šis ypatumas lemia ir teisinio reguliavimo specifiką⁹¹. Ypatingoji teiseną – tai speciali bylų nagrinėjimo tvarka, kai byla nagrinėjama ne pagal bendrąsias ginčo (ieškinio) proceso taisykles, o pagal specialiąsias taisykles, kurios nustato bylos nagrinėjimo tvarką bei leidžia greičiau išnagrinėti bylą⁹². Ypatingosios teisenos bylose teismas yra aktyvus ir nagrinėja tik tuos klausimus, kurie įsakmiai numatyti įstatyme, kitaip sakant, yra taikomas sąrašo principas. Jis įtvirtintas CPK 442 straipsnyje, kuris numato 14 bylų kategorijų, nagrinėjamų ypatingosios teisenos tvarka. Šių bylų kategorijų nagrinėjimo ypatumus reglamentuoja atskiri CPK skirsniai, skirti asmenų materialiujų teisių įgyvendinimui užtikrinti⁹³. Pats ypatingosios teisenos pavadinimas suponuoja apie šia teiseną nagrinėjamas bylas – iš esmės paties ginčo bent jau bylos pradžioje nėra, nes pareiškėjas siekia nustatyti ar patvirtinti kokį nors juridinį faktą, o kiti byloje dalyvaujantys asmenys į procesą įtraukiami, kaip suinteresuoti asmenys, kurie gali sutikti su pareiškėjo keliamu reikalavimu arba ne. Tuo atveju, kai suinteresuoti asmenys išreiškia savo nesutikimą ir kartu pareiškia kokius nors savo reikalavimus – byla nagrinėjama ginčo teiseną (plačiau apie bylų nagrinėjimą ginčo teiseną – 2.2.2 šio darbo poskyryje). Šiame magistro darbo poskyryje bus analizuojamos ne visos bylų kategorijos, nagrinėjamos ypatingąja teiseną – pagrindinis dėmesys skiriamas byloms, kylančioms iš paveldėjimo teisinių santykių. Atsižvelgiant į nacionalinės teismų administracijos teisės skyriaus vyriausiojo specialisto pateiktus

---

⁹⁰ „Paveldėjimo teisių įforminimo tvarka Lietuvoje“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. kovo 04d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.notarius.lt/publikacijos/paveldėjimo-teisiu-iforminimo-tvarka-lietuvoje/>>.

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje I. T. v. J. K., T. U., bylos Nr. 3K-3-115/2010.

⁹² DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009 p. 598.

⁹³ *Ibid.*

duomenis (žr. priedą), 2013–2018 m. periodu I instancijos teismuose net 18279 bylos buvo išnagrinėtos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo, 83045 bylos – dėl teismo leidimų išdavimo, 5853 bylos – dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo, 547 bylos – bylos dėl notarinių veikslių ar atsisakymo juos atlikti, klaidinga manyti, kad ypatingosios teisenos bylos praktiniu požiūriu nereikšmingos. Atsižvelgiant į tai, kad minėto tipo bylų per paskutiniuosius šešerius metus buvo išnagrinėjama daugiausiai, plačiau analizuojamos tik šių kategorijų bylos.

2.2.1.1 Bylos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo

Pirmiausia, analizuojant bylas, kylančias iš paveldėjimo teisinių santykių, aktualios ypatingą teisena nagrinėjamos bylos, nurodytos CPK 442 straipsnio 1 punkte – bylos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo. CPK 444 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog šios bylos galimos dėl nustatymo tokių faktų, nuo kurių priklauso asmenų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pabaiga⁹⁴. Juridinis faktas – tai įvykis ar veiksmas, su kuriuo įstatymas sieja teisinius padarinius. Tam, kad faktas būtų kvalifikuotas, kaip turintis juridinę reikšmę, jis turi atitikti tam tikras sąlygas. Visų pirma, prašomas nustatyti faktas turi būti juridinis, o pareiškėjas – neturėti galimybių pateikti dokumento, kuris tą faktą patvirtintų. Jei asmuo prašys teismo nustatyti juridinį faktą, kuris jam nesukels jokių teisinių padarinių, tai teismas, remiantis CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktu ir 293 straipsnio 1 punktu, atsisakys priimti pareiškimą, kaip nenagrinėtiną teisme, o jei tokia byla jau buvo iškelta, ją nutrauks. Pavyzdžiui, asmuo kreipiasi į teismą su prašymu nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, jog jis yra mirusio asmens aštuntos eilės giminaitis. Susidarius minėtai situacijai, teismas nenustatys tokio juridinio fakto, kadangi CK 5.11 straipsnis įtvirtina, kad paveldint pagal įstatymą, tokia tolimesnė giminystė nesuteikia teisės paveldėti⁹⁵. Kita vertus, keičiantis materialinei teisei, šiandien vienas ar kitas faktas gali nebūti juridinę reikšmę turinčiu faktu, bet po kiek laiko - gali tokiu tapti, taigi, kiekvienu atveju, reikia vertinti materialinės teisės normas. Antra sąlyga juridinio fakto kvalifikavimui – pareiškėjas negali gauti dokumentų, patvirtinančių atitinkamą juridinę reikšmę turintį faktą, ar atkurti prarastų

⁹⁴ DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009, p. 617.

⁹⁵ Pažymėtina, kad kiekvienoje konkrečioje situacijoje reikia įvertinti visas aktualias bylai aplinkybes, nes, galbūt, kažkurioje užsienio valstybės teisėje aštunta įpėdinių eilė yra įtvirtinta įstatyme. Taigi, visų pirma, reikėtų spręsti klausimą, ar prašomas nustatyti faktas yra juridinis, pagal tą teisę, kuri bus taikoma konkrečiam santykiui.

dokumentų, kurie jį patvirtintų, kitokia, nei teismo tvarka. Apibendrinant, aukščiau įvardytos sąlygos yra imperatyvios įstatymo nuostatos, todėl, jei nėra bent vienos iš nurodytų sąlygų, klausimas dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo nepriklauso teismo kompetencijai⁹⁶.

CPK 444 straipsnyje pateiktas pavyzdinis, tačiau ne baigtinis devynių kategorijų faktų sąrašas, kuris įtvirtina teisinę prezumpciją, kad šie faktai daro poveikį asmenų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimui, pasikeitimui ar pabaigai⁹⁷. Kita vertus, teismas, įvertinęs, jog prašomas nustatyti faktas atitinka įstatyme nustatytas sąlygas (CPK 444, 445 str.), gali nustatyti ir kitokius juridinius faktus. Bet kuriuo atveju, ypatingosios teisenos tvarka negalima teismo prašyti nustatyti faktų, kurie turi įrodomąją reikšmę ir kuriuos asmuo turėtų įrodinėti ginčo teisenos bylose. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant CPK normas, reglamentuojančias juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymą, apžvalgoje nurodoma, kad didžiausią šios kategorijos bylų dalį sudaro bylos dėl palikimo priėmimo fakto nustatymo, kai įpėdiniai faktiškai pradėjo valdyti paveldimą turtą⁹⁸. Faktinis palikimo priėmimas įtvirtintas ir Prancūzijoje – Prancūzijos Respublikos CK 778 straipsnis įtvirtina, kad asmeniui atliekant veiksmus, išreiškiančius ketinimą priimti palikimą, kuriuos gali atlikti tik pats įpėdinis, yra laikoma, kad palikimas priimtas faktiškai⁹⁹. Kadangi Lietuvoje įpėdiniai palikimą gali priimti skirtingais būdais, paveldėjimo teisiniuose santykiuose juridinio fakto nustatymo problema dažniausiai pasireiškia tuomet, kai asmenys, praleidę įstatyme nustatytą trijų mėnesių terminą palikimui priimti, kreipiasi į notarą dėl paveldėjimo bylos užvedimo. Neretai įpėdiniai argumentuoja, kad jie deklaravo savo gyvenamąją vietą palikimo atsiradimo vietoje (kas nėra tinkamas pagrindas priimti pareiškimą, nes deklaracijos vieta nebūtinai yra gyvenamoji vieta), ar kitokiu būdu yra faktiškai pradėję valdyti atsiradusį palikimą. Priešingai Lietuvoje galiojančiam teisiniam reglamentavimui, Rusijos Federacijos Civilinio kodekso 1153 straipsnyje įtvirtinta, kad notaras gali priimti pareiškimus apie palikimo priėmimą, praleidus terminą palikimui priimti¹⁰⁰. Tokiu atveju,

---

⁹⁶ DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009, p. 624.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 -1340;

⁹⁸ DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009, p. 652.

⁹⁹ Prancūzijos Respublikos civilinio kodekso 778 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 10d.]. Prieiga per internetą: <https://sopheaksrey.files.wordpress.com/2012/05/french-civil-code_en_2006.pdf>.

¹⁰⁰ Rusijos Federacijos civilinio kodekso 1153 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 10d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ru/ru083en.pdf>>.

pagal Rusijoje įtvirtintas taisykles, įpėdinis turi pateikti notarui tam tikrus įrodymus, kad jis faktiškai valdė paveldimą turtą. Lietuvoje autorių nuomonės dėl to, kuri institucija turėtų pripažinti, kad įpėdinis priėmė turtą pradėjęs faktiškai jį valdyti, skiriasi. Pavyzdžiui, Dalija Svirbutienė laikosi nuomonės, kad notarui nėra suteiktos teisės ir galimybės (nei notariato įstatyme, nei kituose norminiuose teisės aktuose) tvirtinti juridinį faktą, kai tarp įpėdinių kyla ar nekyla ginčas ir tai gali būti vien teismo funkcija¹⁰¹. Tuo tarpu, Gražina Davidonienė teigia, kad notarui pateikus neabejotinus įrodymus apie palikimo priėmimą faktiniu valdymu (tik tuo atveju, kai tarp įpėdinių nekyla ginčas), papildomas kreipimasis į teismą būtų nereikalingas formalumas¹⁰². Analizuojant palikimo priėmimo teisinius aspektus, verta pabrėžti, kad tam, jog įgytų palikimą, įpėdinis turi jį priimti. CK 5.50 straipsnio 2 dalyje įtvirtinti du būdai palikimui priimti – įpėdinis laikomas priėmusiu palikimą, kai jis faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti arba padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą dėl palikimo priėmimo¹⁰³. Faktinis palikimo priėmimas galimas tik tuo atveju, jei įpėdinis nėra ar nebuvo padavęs palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą, tačiau pradėjo palikimą valdyti faktiškai¹⁰⁴. Tai reiškia, kad įpėdiniui būtina teismine tvarka įrodyti, kad palikimas buvo priimtas faktiniu valdymu per CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą trijų mėnesių terminą. Prašant teismo nustatyti faktinį palikimo priėmimą, įpėdinis pareiškimą paduoda palikimo turto ar pagrindinės jo dalies buvimo vietos apylinkės teismui¹⁰⁵. Nagrinėjant tokią bylą teismas, visų pirma, nustato, ar yra šių aplinkybių visuma: 1) prašomas nustatyti faktas turi turėti juridinę reikšmę; 2) pareiškėjas neturi dokumentų, patvirtinančių tą juridinę reikšmę turintį faktą; 3) pareiškėjas negali kitokia, t. y. ne teismo tvarka gauti dokumentų, patvirtinančių atitinkamą juridinę reikšmę turintį faktą, arba pareiškėjas negali ne teismo tvarka atkurti prarastų dokumentų, patvirtinančių juridinę reikšmę turintį faktą (CPK 444 str. 1 d., 445 str.)¹⁰⁶. Jei visi išvardinti požymiai tenkinami, prireikus, teismas remiantis 443 straipsnio 3 dalimi įtraukia į bylą kiekvieną asmenį, kaip suinteresuotą, jei toks juridinis faktas gali paveikti jų teises ir

---

¹⁰¹ SVIRBUTIENĖ, D. *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Notariatas Nr.1, 2007, p. 17.

¹⁰² DAVIDONIENĖ, G. *Palikimo priėmimas. Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Versus, 2018, p. 298.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262; 5.50 str. 1, 2 d.

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273/2014*.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36 -1340; 446 str.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-669/2013*.

pareigas. Tuomet teismas nustatinėja juridinį faktą, atsižvelgiant į CK 5.51 straipsnyje įtvirtintas taisykles. Teisės doktrinoje įtvirtinta, kad faktinis palikimo priėmimas pasireiškia per daikto turėjimą savo žinioje, kuris suteikia įpėdiniui galimybę daryti tiesioginį poveikį daiktui¹⁰⁷. Tai reiškia, kad asmuo, grindžiantis savo reikalavimą, turi įrodyti, kad jis, kaip įpėdinis, atliko aktyvius veiksmus, išreiškiančius jo valią įgyti nuosavybės teisę į paveldimą turtą, ir pradėjo valdyti palikėjo turtą, kaip savo¹⁰⁸. Pažymėtina, kad, remiantis CPK 177 straipsniu, juridinę reikšmę turintys faktai gali būti įrodinėjami visomis įstatymo leidžiamomis priemonėmis, todėl įrodinėjant faktinį palikimo priėmimą gali būti naudojami liudytojų parodymai. Iš LAT formuojamos praktikos galima daryti išvadą, jos teismas, nustatinėdamas faktinį palikimo valdymą, kiekvieną situaciją vertina individualiai. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo pabrėžta, kad vien tai, jog įpėdinis tęsė naudojimąsi turtu ir turto priežiūra, pradėtus iki palikėjo mirties tokiu pagrindu, kuris nesukuria nuosavybės teisės, vienareikšmiškai nepatvirtina įpėdinio valios teisę naudotis turtu perkelti į kokybiškai naują stadiją – naudojimąsi, valdymą ir disponavimą turtu, kaip nuosavybe¹⁰⁹. Kitoje byloje teismas akcentavo vertinantis ir tai, ar įpėdinis neturi kitos gyvenamosios vietos, ar gyveno kartu su palikėju ilgą laiką bei juo rūpinosi, ar kiti įpėdiniai ten neapsigyveno, ar ilgą laiką nereiškė pretenzijų¹¹⁰. Teismas taip pat aiškino, kad tais atvejais, kai palikimą sudaro gyvenamasis namas, faktiškas jo valdymas reiškia apsigyvenimą name po palikėjo mirties ar tolesnį gyvenimą tame name, jeigu įpėdinis jame gyveno iki palikėjo mirties; taip pat namo priežiūrą, prievolių, susijusių su namu, vykdymą (mokesčių, draudimo įmokų mokėjimą ir pan.)¹¹¹. Kita vertus, Vilniaus apygardos teismas yra sprendęs, kad palikimo priėmimo faktui nustatyti nėra būtinas įpėdinio persikėlimas gyventi į palikimo vietą, kadangi turtą tvarkyti kaip savo galima ir gyvenant kitoje vietovėje, taip pat, kad palikimo priėmimas negali būti siejamas su būsto poreikiu – „atsižvelgiant į motinai priklausančią buto dalį, artimųjų giminaičių (mamos ir brolio) gyvenimo bute metu faktą, kiti palikimą priėmę įpėdiniai gali ir turi atsižvelgti į motinos valią, riboti kitų savo, kaip

---

¹⁰⁷ VILEITA, A. *Lietuvos respublikos civilinio kodekso komentaras*. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė. Vilnius: Justitia, Nr. 5, 2003, p. 22.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147-687/2016.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 11 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/201.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 07 d., civilinėje byloje G. O. ir J. K. v. S. O., bylos Nr. 3K-3-210/2008.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2001.

nuosavybės bendraturčių, aktyvių veiksmų atlikimą, tačiau tai nereiškia, jog jie palikimo po tėvo mirties nepriėmė, o su motinos prašymu atlikti remontą sutiko tik rūpindamiesi jos gyvenamąja aplinka¹¹². Vadinasi, proceso dalyvių įrodinėjami faktai teismo vertinami kiekvienos konkrečios bylos aplinkybių kontekste. Pažymėtina, kad teismas, pripažinęs faktą esant nustatytu, turi sprendime nurodyti, kuriam tikslui faktas nustatytas, taip pat turi nurodyti įrodymus, kuriais remiantis faktas pripažintas nustatytu¹¹³. Taigi, šios kategorijos bylų nagrinėjime pagrindinė teismo funkcija – įrodymų vertinimas ir aplinkybių tyrimas. Be to, teismo sprendimai dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo gali būti skundžiami apeliacine tvarka per 30 dienų nuo jų priėmimo dienos. Kitas svarbus aspektas yra tai, kad, įpėdiniui pradėjus turtą faktiškai valdyti, jis nėra apsaugotas nuo atsakomybės už palikėjo skolas¹¹⁴. Analogiška problema kyla ir tada, kai palikimas priimamas faktiniu valdymu neveiksnaus ar ribotai veiksnaus paveldėjimo srityje įpėdinio vardu. Atsižvelgiant į tai, kad nei CK, nei kituose įstatymuose nėra nustatyta tokių asmenų apsauga priimant palikimą faktiniu valdymu, tokios situacijos turėtų būti išimtinės, kadangi kaip ir kiti įpėdiniai, šie subjektai priimant palikimą CK 5.51 straipsnyje nustatytu būdu paveldi ne tik palikėjo turtą, bet ir skolas (jei tokių yra)¹¹⁵. Tai, kad įpėdinis jau faktiškai valdo mirusiojo turtą, t. y. palikimą priėmė, o įstatymas numato jam galimybę palikimo atsisakyti (CK 5.60 str.), yra teisės normų nesuderinamumas, iškreipiantis paveldėjimo teisės normas – vienu atveju, įpėdiniui suteikiama teisė atsisakyti palikimo, jei jis sužino apie palikėjo skolas, kitu atveju, laikoma, kad įpėdinio išreikšta valia yra neatšaukiama. Be to, toks palikimo priėmimo būdas įneša daug neužtikrintumo kreditoriams – jie neretai nežino, kas yra paveldėto turto savininkas, todėl tai apsunkina jų galimybes pareikšti reikalavimus įpėdiniams. Tai reiškia, kad tokiose bylose, nagrinėdamas pareiškimus dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo, teismas vadovaujasi paveldėjimo universalumo principu ir priimdamas sprendimą palikimo sudėties neidentifikuoja, nepriklausomai nuo to, ar pareiškėjas buvo nurodęs pareiškinge tikslią palikimo sudėtį. Vadinasi, teismas neaiškina ir nekonstatuoja palikimo sudėties – tokia teismo diskrecija galima esant tik atitinkamam ieškiniui ir yra

---

¹¹² Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2017 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-40-577/2017.

¹¹³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 -1340; 448 str. 1 d.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 5.52 str.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-693-378/2015.

nagrinėjama ieškinio teisenos tvarka¹¹⁶. Kai teisme nustatomas faktinis palikimo valdymas, tai toks juridinis faktas turi įtakos paveldėjimo bylos užvedimui pas notarą ir kitiems paveldėjimo bylos vedimo veiksams notarine tvarka. Teismas ne tik sprendžia pareiškėjo prašymą, priima sprendimą dėl juridinio fakto nustatymo, bet ir daro įtaką notaro atliekamiems veiksams¹¹⁷. Nors teismas nustato juridinį faktą teismo sprendimu, tačiau jis savaime nėra nuosavybės teisę patvirtinantis dokumentas. Notaras, savo ruožtu teismo sprendimo pagrindu išduoda paveldėjimo teisės liudijimą, kurį gavęs įpėdinis gali pilnai realizuoti savo teises į turtą, likusį po palikėjo mirties. Vadinasi, įpėdinio kreipimasis į notarą, norint disponuoti palikimą sudarančiu turtu, bet kuriuo atveju yra būtinas.

Apibendrinant, dėl savo ypatumų faktinis palikimo priėmimas, lyginant su palikimo priėmimu pateikus pareiškimą notarui, kelia didesnę konfliktų riziką. Siekiant civilinių teisinių santykių stabilumo bei užtikrintumo, norint sumažinti bylų krūvį teismuose bei atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė teismo funkcija – tik formalus įrodymų vertinimas bei aplinkybių tyrimas, derėtų notarams suteikti teisę tvirtinti juridinius faktus dėl faktinio palikimo priėmimo (tais atvejais, kai nekyla ginčas). Be to, įvertinus ir kitų šalių praktiką (pavyzdžiui Rusijos), galima daryti išvadą, kad toks sprendimas būtų efektyvus ir pateisinantis lūkesčius.

2.2.1.2 Bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo

Antroji bylų kategorija plačiau analizuojama šiame poskyryje – bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo. Šios kategorijos bylos paprastai nagrinėjamos CPK XXXVIII skyriaus nustatyta tvarka. Tai nauja ypatingosios teisenos kategorija, atsiradusi 2002 metais, įsigaliojus naujam CPK. Iki tol bylos dėl įstatymų nustatyto termino atnaujinimo buvo nagrinėjamos bendrąja ginčo teiseną. Verta pabrėžti, kad bylos dėl termino atnaujinimo aiškiai skiriasi nuo CPK 73 straipsnyje įtvirtinto naikinamojo procesinio termino, kadangi ypatingosios teisenos taisyklėmis yra sprendžiami klausimai dėl praleisto materialiojo teisinio termino atnaujinimo. Šiuo atveju, tai toks terminas, kurį praleidus, buvo prarasta galimybė įgyvendinti teisę. LAT praktikoje laikomasi nuostatos,

---

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymą. *Teismų praktika*, Nr. 24, 2005, p. 216.

¹¹⁷ SIRTAUTAITĖ, A. *Teismo ir notaro vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose*. 2008, p. 54.

kad į šiame poskyryje nagrinėjamų bylų sąrašą patenka ir pareiškimai dėl CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatyto trijų mėnesių termino palikimui priimti pratęsimo CK 5.57 straipsnio 1 dalies pagrindu¹¹⁸. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinis dėmesys šiame darbe skiriamas byloms, kylančioms iš paveldėjimo teisinių santykių, toliau plačiau nagrinėjami tik praleisto termino palikimui priimti atnaujinimo klausimai.

Pagal Lietuvoje galiojančią teisę palikimas turi būti priimtas per CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nurodytą trijų mėnesių terminą, skaičiuojamą nuo palikimo atsiradimo dienos (t. y. nuo palikėjo mirties dienos). Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2015 m. liepos 8 d. CK 5.50 straipsnio 4 dalis neteko galios, todėl dabar visų eilių įpėdiniai, pageidaujantys paveldėti palikėjo turtą, privalo kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarą arba pradėti faktiškai valdyti paveldimą turtą per 3 mėnesius nuo palikimo dienos¹¹⁹. Tokio naujo termino priėmimą iš dalies lėmė ir praktikoje pasitaikančios situacijos, kai paveldėjimo procedūros tam tikrais atvejais išsitęsėdavo iki 18 mėnesių. Dėl šios priežasties, rengiant rinkos sąlygomis galiosiantį CK, buvo siekiama sutrumpinti 1964 m. Civiliniame kodekse nustatytus terminus palikimui priimti¹²⁰. CK 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte pažymima, jog toks naujas CK 5.50 straipsnyje įtvirtintas 3 mėnesių palikimo priėmimo termino skaičiavimas pridės aiškumo ir vienareikšmiško taikymo praktikoje, kartu užtikrinant paveldėjimo procedūrų operatyvumą ir efektyvumą¹²¹. Taigi, nuo 2015 m. liepos 8 d. visi įpėdiniai, pretenduojantys į palikimą, nepriklausomai nuo paveldėjimo būdo (pagal įstatymą arba pagal testamentą), įpėdinių eilės ir kitų aplinkybių, pateikti pareiškimą dėl palikimo priėmimo arba pradėti faktiškai valdyti paveldimą turtą privalo per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo momento (kaip jis apibrėžtas CK 5.3 str.). Bet kuriuo atveju, priėmusiais palikimą bus laikomi tik pirmesnės eilės įpėdiniai arba įpėdiniai pagal testamentą¹²². Tuo tarpu, Latvijoje terminas palikimui priimti yra vieneri metai, Estijoje analogiškas, kaip ir Lietuvoje – trys mėnesiai, Vokietijoje

---

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje I. T. v. J. K., T. U., bylos Nr. 3K-3-115/2010.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios* 2000, nr. 74-2262; 5.50 str. 3 d.

¹²⁰ Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2015-03-10 d. „Išvada dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto“. Nr. XIIP-2810 [interaktyvus]. [žiūrėta kovo 1d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=a82o5ghix&documentId=d52a4030c66511e486cda64b7be0ad42&category=TAK>>.

¹²¹ *Ibid.*

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018, p. 666-727.

– šešios savaitės, tačiau šiose šalyse jis yra skaičiuojamas skirtingai, nei Lietuvoje – nuo dienos, kai įpėdinis sužinojo apie savo teisę paveldėti¹²³. Lietuvoje terminas palikimui priimti gali būti atnaujintas teismo, laikantis CK 5.57 straipsnyje nustatytų taisyklių. Pažymėtina, kad asmeniui kreiptis į teismą nereikia, jeigu su tuo sutinka visi kiti palikimą priėmę įpėdiniai¹²⁴. Tokiu atveju, notaras nevertina priežasčių dėl kurių įpėdinis praleido terminą palikimui priimti – pakanka įsitikinti kitų įpėdinių valios tikrumu, ir notaras gali priimti pareiškimą dėl palikimo priėmimo¹²⁵.

Plačiau analizuojant teisme nagrinėjamas bylas, kuriose siekiama atnaujinti praleistą terminą palikimui priimti, pirmiausia vertėtų aptarti CPK 576 straipsnį. Jis įtvirtina, jog pareiškimas¹²⁶ dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo paduodamas tam apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje turi būti atliktas teisinę reikšmę turintis veiksmas¹²⁷. Kadangi šiame darbe nagrinėjamos bylos, kylančios iš paveldėjimo teisinių santykių, šiuo atveju, praleidus trijų mėnesių terminą palikimui priimti, įpėdinis turėtų kreiptis į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą. Palikimo atsiradimo vieta laikoma palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta. Be to, CPK 577 straipsnis numato, kad tokios bylos yra nagrinėjamos tik žodinio proceso tvarka. Tai reiškia, jog teismas gali atnaujinti įstatyme nustatytą praleistą terminą tik išsiaiškinęs, kodėl asmuo praleido terminą, įvertinęs tokios priežasties svarbą bei įsitikinęs, ar tam yra teisinis ir faktinis pagrindas. Atkreiptinas dėmesys, kad CPK 577 straipsnyje įtvirtinta nuostata taikytina tik procesui pirmosios instancijos teisme. Kita vertus, nors rašytinio proceso tvarka galimybės nustatyti, kada asmuo sužinojo apie praleistą terminą ir dėl kokių priežasčių jį praleido, yra labiau ribotos, tačiau nacionalinės teismų administracijos teisės skyriaus vyriausiojo specialisto pateikti duomenys rodo (žr. priede), kad 2013–2018 metų periode net 1428 iš 5853 bylų dėl praleisto įstatymų nustatyto termino I instancijos teismuose buvo išnagrinėtos rašytinio proceso tvarka. Vadinasi, bylų, kuriose siekiama atnaujinti terminą palikimui priimti, nagrinėjimo tvarka – teismo, įvertinusio konkrečią situaciją, pasirinkimas. Be to, atsižvelgiant į bylų dėl

---

¹²³ ČAPLINSKIENĖ, E. Notarų funkcijos paveldėjimo procese. *Notariato teisė: vadovėlis*. Vilnius: Notarų rūmai, 2014, p. 253.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; CK 5.57 str.

¹²⁵ AUGAITYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L. Palikimo priėmimo terminas. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2018, p. 252.

¹²⁶ Pagal CPK 576 str. 1 dalyje įtvirtintą taisyklę, pareiškimas turi atitikti bendruosius procesinių dokumentų turinio ir formos reikalavimus. Prie pareiškimo atnaujinti terminą turi būti pridedami įrodymai.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 576 str. 2 d.

praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo svarbą ir aktyvų teismo vaidmenį jose, teismas savo iniciatyva gali įtraukti suinteresuotus asmenis, kurių teisėms termino atnaujinimas gali būti reikšmingas – palikimą priėmusius įpėdinius, kitus įpėdinius, jei jų yra, ar valstybę¹²⁸, jei palikimo niekas nepriėmė. Analizuojamo pobūdžio bylose, priešingai nei bylose dėl juridinio fakto nustatymo, kai palikimas priimtas faktiniu valdymu, notaras paprastai nėra įtraukiamas suinteresuotu asmeniu bei apie tokius įpėdinio veiksmus nežino. Teismo aktyvumas pasireiškia ir tuo, kad jis privalo visapusiškai išsiaiškinti bylos aplinkybes ir įvertinti priežastis, lėmusias termino praleidimą. Tai reiškia, jog sprendžiant tokias bylas, teismas asmens veiksmus konkrečioje praleisto termino atnaujinimo situacijoje vertina, atsižvelgiant į apdairaus, rūpestingo, atidaus asmens (*lot. bonus pater familias*) elgesio adekvačioje situacijoje kriterijų¹²⁹. Ši taisyklė įtvirtinta ir teismų praktikoje – kiekvienam konkrečiam atvejui, priklausomai nuo byloje susiklosčiusios situacijos, taikytini ne vidutiniai, o individualūs sąžiningo, atidaus, rūpestingo asmens elgesio standartai¹³⁰. Apibendrinant, kiekvienu konkrečiu atveju teismas sprendžia, ar teisingas pareiškėjo, prašančio atnaujinti praleistą terminą, ir asmenų, kurių teises bei pareigas paveiktų toks atnaujinimas, teisėtų interesų balansas lemia būtinybę atnaujinti praleistą terminą, ar priešingai, jo neatnaujinti.¹³¹ Vadinasi, terminas palikimui priimti gali būti atnaujinamas tik tokiam įpėdiniui, kuris turėjo valią palikimą priimti, tačiau dėl susidėjusių individualių gyvenimo aplinkybių negalėjo atlikti įstatyme nustatytų palikimo priėmimo veiksmų. Nesant realiai sutrukdžiusių kliūčių, laikytina, kad įpėdinis, turėdamas apsisprendimo laisvę, nepareiškė noro priimti palikimą¹³². LAT taip pat yra nurodęs dažniausiai praktikoje pasitaikančius atvejus, kurie nėra laikomi objektyviomis priežastimis termino atnaujinimui. Pirma, teismas yra išaiškinęs, jog teisinio išsilavinimo neturėjimas nevertinamas kaip aplinkybė, turinti teisinę reikšmę ir lemianti termino praleidimo svarbumą¹³³. Antra, teismas pažymėjo, jog palikimo sudėties nežinojimas teismų praktikoje

---

¹²⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 5.62 str. 1 d. 2-4 p.

¹²⁹ DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika: vadovėlis*. IV tomas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009, p. 865.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 16 d. nutartis civ. byloje pagal pareiškėjos R.M pareiškimą bylos Nr. 3K-3-346/2006.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014; skyriaus 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182-421/2016.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017; 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014.

nėra laikomas svarbia priežastimi, dėl kurios turėtų būti atnaujinamas praleistas terminas palikimui priimti¹³⁴. Trečia, teismas yra pasisakęs, kad įpėdinio gyvenimas užsienyje *per se* nėra objektyvi priežastis, trukdanti įpėdiniui priimti palikimą, kadangi asmuo gyvenantis užsienyje gali pasinaudojant diplomatinė ar konsulinė tarnybų paslaugomis¹³⁵. Kita vertus, teismai nagrinėdami ypatingosios teisenos bylas dėl įstatymų nustatyto termino atnaujinimo kiekvienoje konkrečioje situacijoje turi individualiai įvertinti paveldėjimo termino praleidimo priežastis – tam tikrais atvejais net ir aukščiau išvardintos aplinkybės gali būti vertinamos, kaip priežastys atnaujinti terminą palikimui priimti.

Šiame kontekste svarbu paminėti, kad bylos, kuriose prašoma atnaujinti praleistą terminą palikimui priimti, yra išsprendžiamos priimant nutartį¹³⁶. Tokia nutartis, kuria terminas atnaujinamas arba kuria teismas atsisako atnaujinti terminą, gali būti skundžiama atskiruoju skundu. LAT yra išaiškinęs, jog CPK 578 straipsnis taikomas tik tais atvejais, kai byla nagrinėjant ypatingosios teisenos tvarka nekilo ginčo dėl teisės. Tuo paaiškinama ir CPK 578 straipsnio 2 dalies norma, kurioje nenustatyta, kaip turi būti skundžiamas teismo procesinis sprendimas, kuriuo tenkinamas pareiškėjo pareiškimas atnaujinti įstatymo nustatytą terminą. Ginčyti tokį procesinį teismo sprendimą byloje dalyvaujantys asmenys teisinį suinteresuotumą įgyja tais atvejais, kai proceso operatyvumo ir ekonomiškumo tikslais CPK 443 straipsnio 7 dalies pagrindu byla nagrinėjama ypatingąja teise, neatsižvelgiant į tai, kad nagrinėjimo metu kilo ginčas dėl teisės¹³⁷. Tai reiškia, kad apskundimui, šiuo atveju, taikoma apeliacinių skundų, o ne atskirųjų skundų pateikimo tvarka, nes nutartis prilyginama teismo sprendimui¹³⁸. Vadinasi, nutartis atnaujinti praleistą įstatymų nustatytą terminą gali būti skundžiama tik tuo atveju, jei byloje dalyvavo suinteresuoti asmenys, kuriems toks termino atnaujinimas yra nepalankus¹³⁹. Tokiu atveju, kai vieno asmens teisę įgyti palikimą ginčija kiti to paties palikėjo įpėdiniai, kyla ginčas dėl teisės paveldėti¹⁴⁰. Jei tokia nutartimi yra atnaujinamas terminas palikimui priimti ir ji nėra

---

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2011;

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182-421/2016.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 -1340; 578 str. 1d.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje I. T. v. J. K., T. U., bylos Nr. 3K-3-115/2010.

¹³⁸ LAT CBS 2005 m. sausio 2d. konsultacija Nr. A-3-121. *Teismų praktika*. Nr.23.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-382/2011.

¹⁴⁰ *Ibid.*

skundžiama, ji įsiteisėja praėjus jos apskundimo terminui. Tuomet įpėdinis, kuriam buvo atnaujintas terminas palikimui priimti, gali kreiptis į notarą ir pateikti pareiškimą palikimui priimti.

2018 metų Notarų rūmų rengiamame leidinyje „Notariatas“ Nr. 27, yra pateikti neretai notarų darbo praktikoje paveldėjimo bylų vedimo metu kylantys klausimai bei atsakymai. Žurnale nagrinėjamos ir pateikiamos dvi šiai darbo daliai aktualios situacijos, kuomet įpėdinis praleidžia CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatytą 3 mėnesių terminą palikimui priimti¹⁴¹. Tiek pirmoji, tiek antroji nagrinėjama situacija yra susijusi su teismo atnaujinto termino palikimui priimti nekonkretizavimu. Vienu atveju, 2014 m. buvo priimtas teismo sprendimas atnaujinti palikimo priėmimo terminą, tačiau nebuvo konkretizuota, per kiek laiko palikimas turi būti priimtas. Palikėjo vaikas (įpėdinis) 2018 m. kreipėsi į notarą dėl palikimo priėmimo (palikėjas turėjo daugiau įpėdinių), todėl iškilo klausimas, ar notaras gali pradėti palikimo priėmimo bylos užvedimą. Atsakant į šį klausimą, pirmiausia reikia atsižvelgti į CK 5.50 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta, kad palikimas turi būti priimtas per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos, o praleidęs šį terminą įpėdinis turi kreiptis į teismą dėl termino atnaujinimo, jei terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, arba tikėtis kitų palikimą priėmusių įpėdinių sutikimo ir palikimą priimti be kreipimosi į teismą (CK 5.57 str. 1 d.). Šioje situacijoje, atsižvelgiant į paveldėjimo teisinių santykių specifiką, teisės aktuose nustatytą griežtą palikimo priėmimo terminą bei teismo teisę atnaujinti (pratęsti) šį terminą, bei vadovaujantis CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, manytina, kad teismui atnaujinus (pratęstus) terminą palikimui priimti, asmuo šį veiksma turėtų atlikti per įstatyme nustatytą terminą¹⁴². Manytina, kad nagrinėjamu atveju, 4 metų laikotarpis, praėjęs nuo teismo sprendimo atnaujinti terminą palikimui priimti, yra objektyviai netinkamas pareikšti sutikimą dėl turto paveldėjimo. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad net ir teismui atnaujinus praleistą terminą palikimui priimti, bet jo nekonkretizavus, šis terminas išlieka toks pats. Įpėdinis palikimą turi priimti per CK 5.50 straipsnio 3 dalyje numatytą trijų mėnesių terminą, todėl atsižvelgiant į nagrinėjamą situaciją, notaras turėjo teisę atsisakyti priimti pareiškimą dėl palikimo priėmimo ir nepradėti vesti paveldėjimo bylos¹⁴³. Antroji leidinyje „Notariatas“ Nr. 27

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 5.50 str. 3 d.

¹⁴² Notariatas Nr. 27, „Konsultacijos“, Vilnius, 2018, p. 48.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 5.50 str. 3 d.

aptariama situacija yra gan panaši į pirmąją – teismas atnaujino terminą palikimui priimti testamentiniam įpėdiniui. Palikėjas mirė 2008-09-08, o 2010-10-28 teismas terminą palikimui priimti atnaujino, tačiau į notarą su prašymu priimti palikėjo turtą įpėdinis kreipėsi tik po 8 metų – 2018 metais. Kaip ir pirmoje situacijoje, iškilo klausimas, ar įpėdinis, kuriam teismo sprendimu atnaujintas terminas palikimui priimti, turi tai padaryti per tris mėnesius iškart po to, kai teismas priima tokią nutartį. Be to, šioje nagrinėjamoje situacijoje kitas įpėdinis yra laiku priėmęs palikimą, tačiau paveldėjimo teisės liudijimo į palikėjo turtą nėra dar gavęs. Sutikimo, kad testamentinis įpėdinis būtų įtrauktas į įpėdinių ratą, jis neduoda¹⁴⁴. Iš esmės buvo daroma analogiška išvada, kaip ir anksčiau aptartoje pirmoje situacijoje – įvertinus pateiktas aplinkybes manytina, kad tiek 8 metų laikotarpis, praėjęs nuo teismo sprendimo atnaujinti terminą palikimui priimti, tiek pirmoje situacijoje nagrinėtas 4 metų laikotarpis, yra objektyviai netinkami pareikšti sutikimą dėl turto paveldėjimo.

Apibendrinant, galima teigti, kad visų eilių įpėdiniai, kurie pageidauja priimti ar atsisakyti palikimo, privalo tai padaryti per trijų mėnesių terminą, skaičiuojant jį nuo palikėjo mirties momento¹⁴⁵. Praleidus šį terminą, teismas, remiantis bendraisiais civilinės teisės ir paveldėjimo principais, kiekvienu konkrečiu atveju turi nuspręsti, ar priežastis termino atnaujinimui yra svarbi – įvertinti aplinkybes, dėl kurių terminas buvo praleistas, atsižvelgti kokį laiko tarpą jis buvo praleistas, įvertinti įpėdinio sužinojusio apie praleistą terminą palikimui priimti elgesį ir kitas teisinę reikšmę turinčias priežastis bei aplinkybes, trukdžiusias laiku kreiptis dėl palikimo priėmimo¹⁴⁶. Tačiau atsižvelgiant į nagrinėtas praktines situacijas ir į tai, kad pagal CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą taisyklę palikimas (visų eilių įpėdinių) priimamas per trijų mėnesių terminą, o teismas neretai šiuos terminus atnaujina, autorės nuomone, svarbu pabrėžti, kad CK nereglamentuoja termino, per kurį įpėdiniai su pareiškimu palikimui priimti turi kreiptis į notarą, tuo atveju, jei teismas tokį terminą atnaujina. Dėl tokio teisinio neaiškumo dilemų kyla tiek notarui, tiek ir įpėdiniams – įpėdiniai nežino koks tikslus ir protingas laiko tarpas kreiptis į notarą yra leistinas, o notarui kyla rizika, kad, atsisakius priimti tokį įpėdinio pareiškimą, jo veiksmai būtų skundžiami teismui. Manytina, kad tuo atveju, kai įpėdinis su pareiškimu priimti palikimą

¹⁴⁴ Notariatas Nr. 27, „Konsultacijos“, Vilnius, 2018, p. 49.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262; 5.50 str. 2, 3 d.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-46; 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182-421/2016 ir kt.*

į notarą kreipiasi praėjus daugiau, nei trijų mėnesių terminui nuo teismo nutarties šiuo klausimu priėmimo, notaras, sprendžiant ar priimti tokį pareiškimą, greičiausiai remtųsi ne tik protingumo, sąžiningumo bei kitais principais, bet ir Notarų rūmų rekomendacijomis. Kita vertus, LAT savo formuojamoje praktikoje ne kartą yra pasisakęs, kad, atsižvelgiant į susiklosčiusį teisinį reglamentavimą, Notarų rūmų rekomendacijos notarams pagal savo teisinę prigimtį yra rekomendacinio pobūdžio taisyklės, kurios turi padėti notarams įgyvendinti jiems priskirtas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, tačiau tais atvejais, kai kyla ginčas dėl notaro veiksmų (atsisakymo atlikti notarinį veiksma) teisėtumo, teismas tokį ginčą turi nagrinėti vadovaudamasis įstatymais ir kitais teisės aktais bei pats aiškinti teisę¹⁴⁷. Taigi, net ir laikantis Notarų rūmų rekomendacijų, notaro atlikti veiksmai gali būti skundžiami ir pripažįstami kaip nepagrįsti ar neteisėti. Autorės nuomone, atsižvelgiant į CK 5.50 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą taisyklę, tokioms situacijoms spręsti analogiškai turėtų būti taikomas trijų mėnesių terminas, pradedamas skaičiuoti nuo teismo priimtos nutarties įsiteisėjimo dienos. Be to, siekiant paveldėjimo teisinių santykių stabilumo ir aiškumo, šis terminas turėtų būti įtvirtintas ir CK.

2.2.1.3 Bylos dėl teismo leidimų išdavimo

Trečioji ypatingąja teiseną nagrinėjamų bylų kategorija, analizuojama šiame magistro darbe – CPK 442 straipsnio 1 dalies 14 punkte įtvirtintos bylos dėl teismo leidimų išdavimo, pareiškimų ar faktų patvirtinimo, turto administravimo, paveldėjimo procedūrų taikymo, taip pat kitos bylos, kurios pagal CK ir kitus įstatymus nagrinėjamos supaprastinto proceso tvarka¹⁴⁸. Šio skirsnio tvarka nagrinėjami visi klausimai, kurie nėra priskirti kitoms ypatingąja teiseną nagrinėjamoms bylų kategorijoms. Dažniausiai tai bylos dėl teismo leidimų išdavimo, dėl turto administravimo ar paveldėjimo. Atsižvelgiant į tai, jog per paskutiniuosius šešerius metus I instancijos teismuose buvo išnagrinėtos net 83045 bylos dėl teismo leidimo išdavimo (žr. priede), ir tai yra gausiausia ypatingąja teiseną nagrinėjamų bylų kategorija, pagrindinis dėmesys šiame poskyryje skiriamas tokio tipo byloms. Kadangi

---

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-378/2019.

¹⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 442 str. 1 d. 14 p.

magistro darbe nagrinėjami tik su paveldėjimo teisiniais santykiais susiję klausimai, o nepilnamečių asmenų palikimo priėmimas turi tam tikrų ypatumų, toliau analizuojama nepilnamečių asmenų paveldėjimo specifika.

Vienas iš galimų būdų nepilnamečiams įgyti turto nuosavybės teise – paveldėjimas. Ratifikavus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją ir priėmus LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, Lietuvos teisėje įsigaliojo nuostata, kad vaikas yra savarankiškas teisės subjektas, turintis atskiras bei nuo jo tėvų nepriklausančias teises¹⁴⁹. Net ir būdamas lygiateisiu nuosavybės teisių santykių subjektu, nepilnametis negali savarankiškai visa apimtimi įgyvendinti savo teisių bei pareigų, susijusių su jam nuosavybės teise priklausančiu turtu – dažniausiai jas įgyvendina per savo atstovus pagal įstatymą. Atsižvelgiant į tai, kad nepilnamečių vaikų vardu paveldėjimo teisiniuose santykiuose veikia jo tėvai (globėjai), nepilnamečiai asmenys yra vieni iš paveldėjimo teisių santykių subjektų, kurių interesų apsaugai yra keliami aukštesni reikalavimai¹⁵⁰. Pabrėžtina, kad šiame kontekste nepilnamečiais asmenimis yra laikomi asmenys iki aštuoniolikos metų, nuo kurių jie įgyja visišką veiksnumą¹⁵¹. Civilinis procesinis veiksnumas yra apibrėžtas CPK 38 straipsnyje, kuris nustato, kad veiksniais yra laikomi asmenys, pasiekę pilnametystę (aštuoniolika metų), nepilnamečiai, įstatymų nustatyta tvarka sudarę santuoką ar teismo pripažinti visiškai veiksniais (emancipuotais)¹⁵². Tai reiškia, kad CPK 38 straipsnio 1 dalyje įvardintiems nepilnamečiams asmenims palikimo priėmimo ar atsisakymo specifika bei ypatumai netaikomi – savo teisę paveldėti šie asmenys įgyvendina bendra tvarka, kaip ir kiti veiksnūs asmenys. Atsižvelgiant į tai, kad palikimo priėmimas nepilnamečiui asmeniui gali padaryti tiek naudos, tiek žalos, ir jo vardu palikimą priima tėvai (globėjai), valstybė yra įtvirtinusi saugiklį tokių sandorių sudarymui – teismo leidimą. Taigi, toliau analizuojamas teismo vaidmuo ir ypatumai išduodant teismo leidimus dėl palikimo priėmimo nepilnamečių asmenų vardu.

Visų pirma, analizuojant CPK skirsnį dėl teismo leidimų išdavimo, atkreiptinas dėmesys į CPK XXXIX skyriaus 579 straipsnį, nustatantį, kad bylos dėl teismo leidimo

---

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-883.

¹⁵⁰ Neveiksnūs ar ribotai veiksnūs tam tikroje srityje asmenys, taip pat, įgyvendina savo teises į paveldėjimą su tam tikrais ypatumais, kadangi yra socialinė grupė reikalaujanti didesnio valstybės dėmesio.

¹⁵¹ MAJŪTĖ, V. Atskirų įpėdinių grupių palikimo priėmimo ypatumai. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius, Lietuvos notarų rūmai, 2018, p. 303.

¹⁵² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 38 str. 1 d.

išdavimo yra nagrinėjamos ypatingąja teise supaprastinta bylų nagrinėjimo tvarka¹⁵³. Šių bylų teisingumas įtvirtintas CPK 580 straipsnio 2 dalyje – prašymas dėl paveldėjimo procedūrų taikymo paduodamas palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismui¹⁵⁴. Kaip ir anksčiau minėta, bylos nagrinėjamos su tam tikrais ypatumais – procesas dažniausiai vyksta itin operatyviai (prašymas išnagrinėjamas ne vėliau, kaip per 5 darbo dienas), rašytine tvarka, teismas yra aktyvus ir gali įpareigoti pareiškėją pateikti papildomų bylai išspręsti reikalingų įrodymų ar rinkti tokius įrodymus savo iniciatyva¹⁵⁵. Teismas nagrinėdamas bylą dėl leidimo priimti palikimą (ar jo atsisakyti), turi *ex officio* patikrinti, ar nėra uzufukto pasibaigimo pagrindų, išvardytų CK 3.191 straipsnyje, ir įvertinti, ar nebus pažeisti nepilnamečio vaiko interesai¹⁵⁶. Verta atkreipti dėmesį į tai, jog įstatymas nereglamentuoja šių prašymų priėmimo ir trūkumų tvarkos – tokiais atvejais taikomos CPK bendrosios nuostatos. Be to, CPK 582 straipsnio 7 dalis įtvirtinta, jog nutartis dėl teismo leidimo išdavimo yra neskundžiama apeliacine tvarka bei įsiteisėja nuo jos priėmimo dienos, tačiau, pasikeitus aplinkybėms, tai neužkerta kelio pareiškėjui pakartotinai kreiptis į teismą dėl leidimo išdavimo, pareiškimo ar fakto patvirtinimo¹⁵⁷. Kita vertus, teismo leidimas savaime negarantuoja sandorio (palikimo priėmimo ar atsisakymo) teisėtumo, todėl toks sandoris gali būti nugincytas, remiantis bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais¹⁵⁸. Teismo vaidmuo, atsižvelgiant į šios kategorijos bylų nagrinėjimo ypatumus, tikslus ir esmę, yra prevencinis. Prireikus, teismas turi elgtis aktyviai bei veikti operatyviai – rinkti reikalingą informaciją, įvertinti turimus įrodymus bei, priimant šio tipo nutartis, derinti sutarčių laisvės bei geriausių vaiko interesų principus, taip pat apibrėžti konkrečias esmines leidžiamo sudaryti sandorio sąlygas, turinčias įtakos išduodamo leidimo galiojimui¹⁵⁹. Tai reiškia, jog teismas nagrinėjant bylas dėl teismo leidimo išdavimo atlieka ne tik įprastą ginčų sprendimo, bet ir asmenų teisių bei interesų apsauginę funkciją. Toks teismo vaidmuo, kai paveldėjimas priimamas nepilnamečio vaiko vardu, yra būtinas tam, kad būtų užtikrinami

---

¹⁵³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340, 579 str.

¹⁵⁴ *Ibid.*, 580 str. 2 d.

¹⁵⁵ *Ibid.*, 582 str. 1-3 d.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340, 582 str. 7 d.

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

¹⁵⁹ MIEŽINIS, T. *Tėvų teisės ir pareigos, susijusios su jų nepilnamečių vaikų turtu*. Notariatas Nr. 20, Vilnius, 2015, p. 57.

nepilnamečio asmens interesai bei teisė į palikimą būtų įgyvendinta tinkamai. Pavyzdžiui, tuo atveju, kai nepilnametis vaikas praleidžia terminą palikimui priimti dėl savo tėvų neveikimo, teismui būtina ne tik atsižvelgti į tai, kad paveldėjimo subjektas yra nepilnametis vaikas, bet ir įvertinti galimus padarinius, atsisakius tokį terminą atnaujinti – vertinti vaikų materialines gyvenimo sąlygas ir kt.¹⁶⁰. Be to, svarbu paminėti, kad CK 5.50 straipsnio 2 dalis tiesiogiai neriboja palikimo priėmimo būdų, kai įpėdiniai yra nepilnamečiai asmenys – galimas tiek pareiškimo padavimas notarui, tiek palikimo priėmimas faktiškai pradėjus turtą valdyti. Faktinis palikimo priėmimo būdas pripažįstamas ir teismų praktikoje – tėvai (globėjai) turi atlikti aktyvius veiksmus, patvirtinančius valią veikti globotinio interesais ir paveldimą turtą įgyti globotinio nuosavybėn¹⁶¹. Turint omenyje, kad nepilnametis vaikas yra nuosavybės teisinių santykių subjektas, savarankiškai negalintis atlikti daugelio veiksmų, kurie reikalingi faktiniam turto valdymui įrodyti (pavyzdžiui, mokėti mokesčių, remontuoti turto ir pan.), tai teismui sprendžiant klausimą dėl juridinio fakto nustatymo, tuo pačiu yra patikrinama, ar palikimo priėmimas pradėjus faktiškai jį valdyti atitinka ir nepažeidžia nepilnamečio vaiko interesų – teismas atlieka tą pačią kontrolės funkciją, kaip ir bylose dėl išankstinio teismo leidimo¹⁶². Reikia pripažinti, kad neretai toks palikimo priėmimo būdas sukelia realias prielaidas nepilnamečių atsakomybei prieš palikėjo kreditorius, taip pažeidžiant nepilnamečio interesus. Tai reiškia, kad teismas kiekvienu konkrečiu atveju turi vertinti ir turto apyrašo reikalingumą, kadangi nuo jo priklauso, ar nepilnametis už palikėjo skolas atsakys visu turimu turtu, ar tik tuo, kurį paveldės. Vis tik, apyrašo reikalingumo nustatymas yra teismo teisė, bet ne pareiga. LAT apžvalgoje dėl „Nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose“ yra išaiškinta, kad teismas turi įvertinti turto ir skolų balansą, apsvarstyti galimybę leisti priimti palikimą su turto apyrašu, ir tik esant akivaizdžiam faktui, jog skolomis suvaržyto palikimo priėmimas pažeis nepilnamečio įpėdinio teises bei interesus, atsisakyti leisti priimti palikimą. Tokia rizika turi būti įvertinama remiantis ne abstrakčiais vaiko atstovų teiginiais, o tuo, koks turtas yra paveldimas, kokia jo vertė, nustatius, ar šis turtas nėra įkeistas ar kitaip suvaržytas¹⁶³. Autorės nuomone, tinkamas nepilnamečių asmenų interesų

---

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-14/2012.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-693-378/2015.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

¹⁶³ *Ibid.*

užtikrinimas galimas tik tuo atveju, kai palikimas priimamas su turto apyrašu, taip garantuojant, kad kreditorių reikalavimai nebus tenkinami iš vaiko asmeninio turto. Tuo atveju, jei palikimas priimamas formaliuotu būdu kreipiantis į notarą, nesant teismo leidimo, paveldėjimo byla nebus užvesta – teismo leidimas būtinas tiek priimant, tiek atsisakant palikimo vaiko vardu. Verta paminėti ir tai, jog tais atvejais, kai įpėdinis pagal įstatymą (ar pagal testamentą) yra nepilnametis, privalomoji palikimo dalis jam turėtų būti nustatoma be kreipimosi į teismą, t. y. neįrodinėjant jam reikalingo išlaikymo¹⁶⁴. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad, paveldint privalomąją palikimo dalį, vaikas gali paveldėti ir palikėjo skolas, nepaisant to, kad, šiuo atveju, išlaikymo reikalingumo įrodyti nereikia, teismo leidimas išlieka būtina sąlyga palikimui priimti. Be to, LAT apžvalgoje dėl „Nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose“ yra išaiškinta, jog nepriklausomai nuo būdo, kuriuo nepilnametis vaikas įgijo nuosavybę, tokia nuosavybės teisė turi būti ginama ne mažesne apimtimi, kaip ir pilnamečių savininkų. Vaikų ir tėvų turto atskyrimas turi absoliutų pobūdį ir nepriklauso nuo nepilnamečio turimo turto rūšies ar įgijimo būdo¹⁶⁵. Tai reiškia, jog nesvarbu kuriuo būdu nepilnamečio tėvai (globėjai) pasirenka priimti palikimą, svarbiausia, jog palikimo priėmimu ar atsisakymu būtų apsaugotos nepilnamečių asmenų teisės. Vadinasi, teismas nagrinėdamas bylas, kylančias iš paveldėjimo teisinių santykių, kuomet vaikas yra šių teisinių santykių subjektas, turi ne tik nustatyti, ar sandoris yra ekonomiškai naudingas, bet ir privalo informuoti tėvus, kad iš sandorio gauta nauda privalo būti naudojama išimtinai vaiko interesams¹⁶⁶. Kitaip sakant, turi būti užtikrinama, kad tėvai nepiktnaudžiaus savo teisėmis ir bus užkirstas kelias interesų konfliktui – tėvai, veikiantys kaip nepilnamečio vaiko atstovai, kartu asmeniškai nepretenduos į daiktą ar jo dalį, nuosavybės teise priklausančią vaikui¹⁶⁷. Be to, būtina įvertinti, ar tėvai neatsisako vaikų vardu priimti palikimo vien tam, kad jie priimtų didesnę turto dalį, o esant pakankamam pagrindui manyti, jog turtas gali būti naudojamas ne vaiko interesais, taikyti CK 5.55 straipsnio 1 dalyje bei 5.65 straipsnyje įtvirtintą priemonę vaiko interesams apsaugoti, t. y. skirti turto administratorių, o esant interesų konfliktui – *ad hoc*

---

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018, p. 666-727.

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 3.188 str. 2 d.

globėją (CK 3.188 str. 2 d.)¹⁶⁸. LAT savo formuojamoje praktikoje taip pat nurodo, kad net ir teismui skyrus turto administratorių ar globėją, tai savaime negarantuoja vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos bei neatleidžia teismo nuo pareigos būti aktyviam ir *ex officio* parinkti pažeistų vaiko teisių gynimo būdą¹⁶⁹. Teismas pabrėžia, kad vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsauga yra bendras tiek paties vaiko, tiek jo tėvų, tiek visos valstybės siekis, todėl nuosavybės teisės srityje didesni rūpestingumo ir pareigingumo reikalavimai keliami ne tik jo tėvams, bet ir kitoms valstybės institucijoms bei pareigūnams¹⁷⁰.

Apibendrinant, galima teigti, kad teisės aktai nenustato taisyklės, pagal kurią nepilnamečiai asmenys visais atvejais palikimą turėtų priimti su turto apyrašu. Atsižvelgiant į tai, kad nagrinėtoje bylų kategorijoje nepilnametis vaikas yra paveldėjimo subjektas, kurio teisių įgyvendinimas yra ne tik privatus, bet ir viešas interesas, palikimo priėmimo atveju šio asmens atsakomybė turėtų būti atitinkamai ribojama.

2.2.1.4 Bylos dėl notarinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti

Paskutinė kategorija bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, analizuojama šiame magistro darbo poskyryje – CPK XXXI skyriuje įtvirtintos bylos dėl notarinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti. Pagal nacionalinės teismų administracijos teisės skyriaus vyriausiojo specialisto pateiktus duomenis (žr. priedą), 2013–2018 m. periodu I instancijos teismuose ypatingosios teisenos tvarka buvo išnagrinėtos 547 tokios kategorijos bylos. Galime teigti, kad lyginant su prieš tai nagrinėtomis kategorijomis, bylos dėl notaro veiksmų skundimo nėra labai dažnos. Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad šio tipo bylos turėtų būti nagrinėjamos ginčo teisenai, kadangi tokiose bylose (skirtingai, nei prieš tai aptartose) iš esmės dalyvauja mažiausiai du subjektai – teikiantis skundą pareiškėjas ir notaras, su kurio veiksmais nesutinka pareiškėjas, tačiau net ir esant tokiai priešpriešai, šio tipo bylų priskirtinumas ypatingajai teisenai visiškai atitinka jos esmę. Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir

---

¹⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340;

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-611-687/2015.

¹⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2014. Teismų praktika.

dokumentų (Notariato įst. 2 str.). Atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė notaro funkcija yra tinkama ir teisėta civilinė apyvarta (užtikrintas civilinės teisės normų administravimas), galima teigti, kad tokių veiksmų skundimas yra viešo pobūdžio ginčas, bei visiškai atitinka tokių bylų priskyrimą ypatingajai teisenai¹⁷¹. Pabrėžtina, kad notaro procesinė padėtis šios kategorijos bylose – suinteresuotas asmuo.

Analizuojant šios kategorijos bylų nagrinėjimą, pirmiausia, reikia atkreipti dėmesį, kad teismas yra pagrindinė institucija, vykdanči notarų veiklos kontrolę. CPK 511 straipsnis įtvirtina šių bylų teisingumą – skundas, paduodamas notaro (kito asmens, kuriam įstatymai suteikia teisę atlikti notarinius veiksmus), kurio veiksmai skundžiami, darbo vietos apylinkės teismui. Vadinasi, tuo atveju, kai notaras atsisako atlikti notarinį veiksma arba, jei pareiškėjas mano, kad vilkinama viena ar kita paveldėjimo procedūra, jis gali kreiptis į notaro buveinės (biuro) apylinkės teismą su skundu, kad teismas pripažintų notaro elgesį netinkamu. Asmuo skundą turi pateikti teismui, ne vėliau kaip per dvidešimt dienų¹⁷². LAT yra išaiškinęs, kad CPK 512 straipsnyje nustatytas 20 dienų terminas skaičiuotinas nuo tos dienos, kurią skundą pateikiantis asmuo sužinojo ar turėjo sužinoti apie skundžiamo notaro veiksmo atlikimą arba atsisakymą jį atlikti, ir gali būti atnaujinamas, jeigu jis praleistas dėl svarbių priežasčių. Tuo tarpu, 90 dienų terminas, kuris skaičiuojamas nuo skundžiamo veiksmo atlikimo, yra naikinamasis, todėl jį praleidus, teismo nebepali būti atnaujinamas¹⁷³. Vadinasi, susiklosčius tokiai situacijai, kai asmuo skundą paduoda po 90 dienų, teismas turi atsisakyti tokį skundą priimti, o paaiškėjus kad toks skundas jau yra priimtas – bylą nutraukti¹⁷⁴. Teismui nagrinėjant bylas dėl notarinių veiksmų atlikimo ar atsisakymo juos atlikti, taikomos CPK XXV skyriaus normos, nustatančios bendrąsias ypatingosios teisenos bylų nagrinėjimo ypatybes, taip pat CPK 511–513 straipsniai, nustatantys tokio skundo padavimo ir nagrinėjimo tvarką¹⁷⁵. Be to, kadangi šioje bylų kategorijoje vienas iš byloje dalyvaujančių asmenų yra notaras, teismas vertina, ar notaras

---

¹⁷¹ LAUŽIKAS, E; MIKELĖNAS, V.; ir NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*, II tomas. Vilnius: Justitia, 2005, p. 443.

¹⁷² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 512 str.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2015 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-180-686/2015*.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. 137str. 1, 2 d; 293 str. 1 p.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-378/2019*.

laikėsi notariato įstatyme¹⁷⁶ įtvirtintų taisyklių. Pažymėtina, kad teismui sprendžiant dėl notaro veiksmų teisėtumo, būtina atsižvelgti į notaro veiklos specifiką ir ypatumus, kurie lemia, kad jam taikomi didesnio atidumo, atsargumo ir rūpestingumo reikalavimai¹⁷⁷. Vadinas, tuo atveju, kai notaras atsisako atlikti notarinį veiksma ir suinteresuotas asmuo jį apskundžia, teismas ne tik nagrinėja, ar toks atsisakymas yra pagrįstas, bet ir įvertina notaro kompetenciją bei tai, ar notaras tinkamai vykdė jam įstatymo suteiktas funkcijas. LAT yra konstatavęs, kad „teismas turi patikrinti, ar notaras, nedisponuojantis teise nustatyti neaiškias, neakivaizdžias faktines aplinkybes bei tikrinti abejotinas ar ginčytinas aplinkybes, turėjo pakankamą teisinį pagrindą atsisakyti atlikti prašomą notarinį veiksma pagal jam pateiktus dokumentus“¹⁷⁸. Apžvelgus teismų praktiką galima pastebėti, kad dažniausiai pareiškėjai, skųsdami notaro veiksmus, reiškia ir kitą reikalavimą – įpareigoti notarą atlikti tam tikrus veiksmus. Tai reiškia, kad kartu pateikia ir papildomus įrodymus bei argumentus, patvirtinančius prašymo atlikti tam tikrą notarinį veiksma pagrįstumą, t. y. papildomai įrodinėja ir prašo pripažinti, kad jie tam tikrą teisę turi, ar tam tikras faktas egzistuoja. LAT yra pasisakęs, kad tokių reikalavimų nagrinėjimas vienoje byloje galimas¹⁷⁹. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad ypatingojoje teisenoje bylos nagrinėjamos operatyviai ir koncentruotai, byloje kilus ginčui dėl teisės, teismas turi ją ir toliau nagrinėti, o ne reikalauti atskiro ieškinio pareiškimo¹⁸⁰. Kaip ir daugelyje ypatingosios teisenos bylų, teismas skundą dėl notaro veiksmų ar atsisakymo juos atlikti išsprendžia nutartimi. Tuo atveju, kai skundas tenkinamas – notarinis veiksmas naikinamas arba notaras įpareigojamas tam tikrą veiksma atlikti (pavyzdžiui, išduoti paveldėjimo teisės liudijimą)¹⁸¹. Jei skundas atmetamas, asmuo, siekdamas apginti, jo manymu, pažeistas teises, gali kreiptis į teismą su ieškiniu, prašydamas jas ginti atitinkamu CK 1.138 straipsnyje nurodytu būdu ar kitomis priemonėmis (pvz., prašydamas atnaujinti praleistą terminą – CK 5.57 str.), priklausomai nuo atsisakymo atlikti notarinį veiksma pagrindo¹⁸². Pažymėtina, kad ta aplinkybė, jog

---

¹⁷⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810.

¹⁷⁷ *Ibid.*, 40 str. 1 d.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-248/2018.

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 444 str.

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-248/2018.

įpėdinis (ar kitas paveldėjimo teisinių santykių subjektas) neskundė notaro veiksmų, neužkerta kelio reikšti ieškinį notarui dėl žalos atlyginimo ginčo teisenos tvarka.

Apibendrinant, tik teismas gali konstatuoti, kad skundžiamas notaro veiksmas arba jo neatlikimas prieštarauja įstatymų nustatytiems reikalavimams. Nesant teismo nutarties, kuria pripažįstama, kad notaro atliktas veiksmas ar atsisakymas jį atlikti yra negaliojantis – notaro veiksmai ar neveikimas laikomi teisėtais.

2.2.2 Bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimas ginčo (ieškininės) teisenos tvarka

Šiame magistro darbo poskyryje analizuojamos bylos, kylančios iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjamos ginčo (ieškininės) teisenos tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad dažniausiai asmenų ginčai kyla dėl testamentų galiojimo, žalos atlyginimo, kreditorių reikalavimų pareiškimo bei įpėdinių tarpusavio santykių, toliau šiame poskyryje nagrinėjamos tik šių kategorijų bylos. Minėtų bylų nagrinėjimą ginčo teiseną lemia jų pobūdis ir specifika, todėl bus siekiama atskleisti jų ypatumus, kartu analizuojant teismo ir notaro tarpusavio santykį paveldėjimo procese. Pabrėžtina, jog tokiose bylose, priešingai nei prieš tai aptartame poskyryje, priklausomai nuo susiklosčiusios situacijos notaro procesinė padėtis – atsakovas arba trečiasis asmuo.

2.2.2.1 Bylos dėl testamentų, kaip vienašalio sandorio pripažinimo negaliojančiu

Bene dažniausiai teisme nagrinėjama bylų kategorija, kylanti iš paveldėjimo teisinių santykių – ginčai dėl testamentų, kaip vienašalio sandorio pripažinimo negaliojančiu. Norint plačiau aptarti tokių bylų ypatumus ir specifiką, verta pradėti nuo to, kad pagal Lietuvos įtvirtintą reguliavimą, įpėdinio statusas įgyjamas CK 5.2 straipsnyje nustatytais pagrindais – pagal testamentą arba, jo nesant, pagal įstatymą. Paveldėjimas pagal testamentą, skirtingai nei paveldint pagal įstatymą, egzistuoja tik tada, kai yra palikėjo valia. Ši aplinkybė lemia ir testamentų apibrėžimą. Testamentas – tai asmeninis vienašalis rašytinės formos įstatymo nustatyta tvarka visiškai veiksnus fizinio asmens (testatoriaus) laisva valia sudarytas sandoris, kuriuo testatorius turi galimybę nuspręsti jam priklausančio turto likimą¹⁸³. Tai reiškia, kad asmuo savo turtą ar jo dalį gali palikti net tik įpėdiniams ar kitiems jam svarbiems asmenims, bet ir valstybei, savivaldybei, juridiniams asmenims, visuomenei ar

---

¹⁸³ VILEITA, A. *Paveldėjimo teisė*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 45.

net labdarai¹⁸⁴. CK 5.19 straipsnio 3 dalis taip pat numato, kad tokiu sandoriu suteikiama galimybė testatoriui nurodyti asmenis, kurie negali pretenduoti į paliekamą turtą, t. y. atimti iš tam tikro asmens paveldėjimo teisę¹⁸⁵. Vadinasi, norint nuspręsti savo turto likimą, testatorius pasirinktinai gali sudaryti oficialųjį arba asmeninį testamentą. Asmeninio testamento atveju, testatorius turi laikytis CK 5.30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų reikalavimų – testamentą surašyti ranka, nurodyti savo vardą, pavardę, testamento sudarymo datą (metai, mėnuo, diena), vietą, išreikšti savo valią bei ją pasirašyti. Jei kitas asmuo surašo, o testatorius tik pasirašo testamentą arba, jei testamentas surašytas kompiuterine technika, laikytina, kad toks dokumentas neatitinka asmeninio testamento sąlygų¹⁸⁶. Kita vertus, testamentas gali būti surašytas testatoriaus pasirinkta kalba, šifru ar netgi kodine išraiška, o dokumento galiojimui braukymai, pataisymai ar išbrauktos sąlygos reikšmės nedaro¹⁸⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad, testatoriui pasirinkus sudaryti oficialųjį testamentą, paprastai užkertama rizika ginčams dėl testamento neaiškumo ar, juo labiau, testamento sudarymo fakto. Rašytine forma sudarytas ir notaro patvirtintas testamentas yra pripažįstamas oficialiuoju dokumentu, o tokiam pas notarą saugomam dokumento egzemplioriui visada taikoma pirmenybė, jei atsiranda priešpriešų su testatoriaus ar kito asmens turimu testamento egzemplioriumi. Vis dėlto, asmeniniai testamentai gali būti prilyginami oficialiesiems, jei nustatyta tvarka buvo perduoti saugoti notarui, konsuliniam pareigūnui arba per vienerius metus¹⁸⁸ buvo patvirtinti teismo. Prašymus dėl asmeninio testamento patvirtinimo teismas nagrinėja pagal CPK 579-582 straipsniuose įtvirtintas nuostatas ypatingosios teisenos tvarka¹⁸⁹. Suinteresuotas asmuo prie prašymo turi pridėti nagrinėjamo klausimo išsprendimui reikšmingus įrodymus (CPK 581 str.). Teismui nusprendus patvirtinti asmeninį testamentą, toks dokumentas įgauna teisinę galią, suteikdamas testamente

---

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 5.26 str.

¹⁸⁵ Vis dėlto, CK 5.20 str. 1 d. nustato, kad testatoriaus valia, kuria jis paskirsto turtą, gali keistis, dėl privalomosios palikimo dalies instituto – palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (itėviai), paveldi pusę tos dalies, kuri jiems tektų paveldinti pagal įstatymą, jei palikėjo mirties dieną jiems reikalingas išlaikymas. Jei tarp įpėdinių nekyla ginčas – svarbus notaro vaidmuo. Kilus ginčui, asmuo turi ypatingosios teisenos tvarka įrodyti, išlaikymo reikalingumo faktą. Be to, testatoriaus valia atimti palikimo teisę gali būti ginčijama CK 5.17 str. pagrindu kaip ir bet kuri kita testamento sąlyga.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija. *2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2010*.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 5.18 str. 2d.

¹⁸⁸ Jeigu asmuo praleidžia CK 5.31 str. 4d., įtvirtintą vienerių metų terminą, jo atnaujinimas negalimas – toks asmeninis testamentas netenka teisinės reikšmės.

¹⁸⁹ Atsižvelgiant į ypatingosios teisenos esmę, teismas nagrinėjant bylas dėl asmeninio testamento patvirtinimo yra aktyvus, gali kviesti liudytojus, savo iniciatyva gali rinkti įrodymus, skirti ekspertizę, apklausti pareiškėją.

nurodytiems asmenims teisę priimti ar atsisakyti palikimo, gauti paveldėjimo teisės liudijimą, ar kitiems suinteresuotiems asmenims pareikšti teisme ieškinį dėl testamentų pripažinimo negaliojančiu bei naudotis visomis juridinėmis savo teisių gynimo priemonėmis, kurios taikomos oficialiesiems testamentams. CK 5.28 straipsnio 6 dalis įtvirtina, kad oficialiesiems testamentams taip pat prilyginami testamentai, kuriuos patvirtina gydytojai, laivų kapitonai, ekspedicijų viršininkai, karo mokyklų vadai, laisvės atėmimo vietų viršininkai bei seniūnai¹⁹⁰. Minėtųjų testamentų formai ir sudarymui yra taikomi tokie patys reikalavimai, kaip ir oficialiesiems testamentams, o teisinę galią ir pasekmes jie įgyja nuo šio dokumento perdavimo notarui momento. Autorės nuomone, gydytojų, laivų kapitonų, ekspedicijų viršininkų, karo mokyklų vadų, laisvės atėmimo vietų viršininkų teisė tvirtinti testamentus yra suprantama kaip neišvengiama išimtiniais gyvenimo atvejais, tačiau tokios teisės suteikimas seniūnams yra kritikuotinas dėl kelių priežasčių. Pirma, asmuo norintis sudaryti testamentą gali kreiptis į bet kurį notarą, neatsižvelgiant į testatoriaus gyvenamąją vietą. Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienoje savivaldybėje dažniausiai dirba bent keli notarai, susisiektis su notaru, o tam tikrais įstatymo numatytais atvejais, notaro iškvietimas į namus, testatoriui neturėtų būti sudėtingas. Antra, seniūnas, skirtingai nei, pavyzdžiui, notaras, neatsako už asmenims padarytą žalą – seniūnas notarinius veiksmus atlieka valstybės vardu, todėl už seniūnų veiksmais padarytą žalą atsako savivaldybė arba valstybė. Trečia, dažniausiai seniūnai neturi specialaus tokio sandorio tvirtinimui reikalingo išsilavinimo, nes seniūnų funkcijos nėra susijusios su teisinių paslaugų teikimu¹⁹¹. Dėl įvardytų priežasčių, o kartu ir turint omenyje, kad tai vienas dažniausių teisminių ginčų tarp testamentinių įpėdinių, manytina, kad seniūnams suteikta teisė tvirtinti testamentus yra ydinga ir turėtų būti naikinama.

Analizuojant ginčus dėl testamentų, būtina atsižvelgti ir į CK 5.16 straipsnio nuostatas, numatančias, kad testamentas ar jo dalys negalioja tuomet, kai testamentas (1) sudarytas neveiksnaus šioje srityje asmens; (2) sudarytas ribotai veiksnus šioje srityje asmens; (3) kurio turinys neteisėtas ar nesuprantamas. Testamentas taip pat gali būti pripažintas negaliojančiu ir kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais. Be to, neturės galios neišlikęs testamentas, kadangi tokio testamentų turinio negalima nustatyti teismo tvarka. Testatorius taipogi neturi teisės pavesti kitam asmeniui po testatoriaus mirties nustatyti ar

---

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1049., 32 str.

keisti testamentą turinį¹⁹². Tai reiškia, kad testamentas galiojimo metu privalomos visos CK 5.16 straipsnyje įtvirtintos taisyklės. Kaip ir minėta anksčiau, testamentas, nepriklausomai nuo jo rūšies, visuomet turi būti rašytinis, nes Lietuvos įstatymai nenumato žodinės testamentų formos. Kitose šalyse, pavyzdžiui Graikijoje¹⁹³, esant ypatingoms įstatymo nurodytoms aplinkybėms, kai yra reali greitos mirties grėsmė, testamentas sudarymas galimas žodžiu ne mažiau, kaip dviejų liudytojų akivaizdoje. Remiantis mūsų valstybės teisiniu reglamentavimu, nesant bent vienai iš CK 5.16 str. nurodytų sąlygų, testamentas teismine tvarka gali būti ginčijamas įpėdinių, jei nuginčijus testamentą ar jo dalį, tai paveiktų įpėdinių teises į paveldėjimą. Toks kreipimasis su ieškiniu į teismą galimas testatoriui mirus, kadangi nuo šio momento testamentas, kaip vienašalis sandoris, įgyja teisinę galią. Jei teismui pateikiamas ieškinys, kuriame teigiama, kad testamentas buvo sudarytas per atstovą – teismas atsižvelgiant į tai, kad testamentas yra laikomas asmeniniu sandoriu, kurio sudarymas galimas tik paties testatoriaus asmeniškai (CK 5.15 str. 1 d.), taiko CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą taisyklę, pripažindamas sandorį niekiniu ir prieštaraujančiu imperatyvioms įstatymo normoms¹⁹⁴. Pažymėtina, kad dažniausiai ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje¹⁹⁵, taikoma analogiška taisyklė, įtvirtinanti, testamentas sudarymo per atstovą negalimumą. Jei ginčijama testamentas forma ar tvirtinimo tvarka, teismas privalo kiekvienu konkrečiu atveju spręsti, ar dėl to galėjo būti neišreikšta tikroji testatoriaus valia, ar, net ir nustačius tam tikrus testamentas sudarymo ir tvirtinimo tvarkos pažeidimus, kitų įrodymų visuma sudaro pagrindą konstatuoti, kad testatoriaus valia atitinka sudaryto testamentas turinį¹⁹⁶. Jei teismas sprendžia testamentas negaliojimo klausimą, kai asmuo, siekiant apgaulės, savo tyčiais veiksmais paveikė testatoriaus valią, arba kai testatoriui buvo grasinama ir tokia grėsmė buvo reali, taip pat, jei prieš testatorių buvo naudojamas smurtas – teismas, atsižvelgiant į tai, kad testamentas sudarymas galimas tik laisva valia, tokį sandorį, remiantis CK 1.91 straipsniu, gali pripažinti negaliojančiu. Tokiais atvejais, teismas analizuoja ne tik aplinkybes, lėmusias testatoriaus valios iškreipimą, bet

---

¹⁹² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262., 5.16 str.

¹⁹³ Teisinis reglamentavimas Graikijoje [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. vasario 19 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.successions-europe.eu/Questions.aspx?c=el>>.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹⁵ Atsižvelgiant į Vokietijos CK 2064 str., testamentas yra niekinis ir laikomas pažeidusiu imperatyvias įstatymo nuostatas, jei jis sudarytas per atstovą [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7001>.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2011*.

vertina ir pačio testatoriaus elgesį po tokio testamentu sudarymo. Kita vertus, įprastinis suinteresuotų įpėdinių įkalbinėjimas ar prašymas sudaryti jiems palankų testamentą nelaikomas prievarta, todėl neturi įtakos testamentu galiojimui¹⁹⁷. Analogiškai įpėdinių dalyvavimas sudarant testamentą savaime nesudaro pagrindu teigti, kad testatoriaus valiai buvo daromas poveikis. CK 5.6 straipsnio 1 dalies 1 punkte taip pat įtvirtinta, kad neturi teisės paveldėti nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą asmenys, tyčia atėmę palikėjui gyvybę. Vadinasi, keliant klausimą, ar galėtų paveldėti toks asmuo, kuris yra nužudęs palikėją, testamentu palikusį savo turtą minėtam asmeniui, esminis momentas yra tyčinių veiksmų konstatavimas, o tai yra teismo kompetencija. Jei teismas savo sprendime pasisako, kad tokio asmens veiksmuose nėra tyčios elemento, manytina, kad CK 5.6 straipsnio 1 dalies 1 punktas netaikytinas ir testamentinis įpėdinis turės teisę paveldėti. Kita vertus, net tuo atveju, jei asmens veiksmuose nustatytas tyčios elementas, notarui kyla didelė rizika, kad išdavus paveldėjimo pažymėjimą, jo veiksmai bus apskūsti, kadangi notaras neturi galimybės patikrinti duomenis apie įpėdinio nusikalstamas veikas. LAT formuoja praktiką, kad notarui pateikus testamentą, dėl kurio turinio jam kyla pagrįstų abejonių ar nesutarimų, notaras turėtų atsisakyti atlikti notarinį veiksma – toks ginčas turėtų būti sprendžiamas teisme¹⁹⁸. Nagrinėjant tokią bylą ir nustatinėjant testamentu turinį, teismas notarą įtraukia trečiuoju asmeniu, nes procesas gali paveikti, nors ir netiesiogiai, notaro materialiąsias subjektines teises ir pareigas, o notaro dalyvavimo tikslas – išvengti savo materialiosios teisinės padėties pablogėjimo¹⁹⁹. Praktika rodo, kad notarų įtraukimą į bylą trečiaisiais asmenimis gana dažnai be pagrindu nulemia vien sandorio patvirtinimo notarine tvarka faktas. Bylų dėl testamentu ginčijimo analizė leidžia teigti, kad teismų formuojama praktika šiuo klausimu yra gana gausi ir vienoda. Galima išskirti, jog dažniausiai nagrinėjamos bylos, kuomet buvo sudarytas testamentas Nr. 1, vėliau testamentas Nr. 2, o testamentiniai ar įstatyminiai įpėdiniai CK 1.89 straipsnio pagrindu²⁰⁰ prašo pripažinti vėlesnį testamentą negaliojančiu dėl testatoriaus valios trūkumų, pavyzdžiui, dėl to, kad testatorius vartojo

---

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 5.18 str.

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011*.

¹⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-97-421/2019*.

²⁰⁰ CK 1. 89 str. 1 d. pagrindu testamentas teismo tvarka gali būti pripažintas negaliojančiu jei nors ir būdamas veiksnus, asmuo sandorio sudarymo metu buvo tokios būsenos, kad negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti.

vaistus ir sirgo²⁰¹. Tokiais atvejais, įrodinėjimo pareiga tenka asmeniui, pateikusiam ieškinį. Be to, tokios bylos turi ypatumą – testatoriaus veiksmų reikšmė ir jų suvokimas teisme vertinami retrospektyviai, t.y. teismas dažniausiai remiasi liudytojų parodymais arba skiria pomirtinę teismo psichiatrinę ekspertizę, kuria nustatinėjama, ar asmuo galėjo suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti. Bet kuriuo atveju, teismas pirmiausia atsižvelgia į visų byloje esančių įrodymų tikslumą, detalumą, išsamumą, patikimumą, prigimtį ir kitas svarbias aplinkybes. Tuomet, jei buvo atlikta ekspertizė, vertina ją, kaip patikimą įrodymą arba priešingai – motyvuotai sprendžia, kad eksperto išvada yra nepagrįsta ir teismas ja kaip įrodymu nesivadovaus. Eksperto išvada teismui laikytina neprivaloma ir yra įvertinama pagal vidinį teisėjo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu byloje esančių įrodymų ištyrimu (CPK 218 str.)²⁰². LAT taip pat yra pasisakęs, kad teismas nagrinėjant bylą, kurioje siekiama prižinti testamentą negaliojančiu, turi ne tik atsižvelgti į įrodymus, kurie patvirtintų ar paneigtų tam tikrą asmens būseną sandorio sudarymo metu, bet ir vertinti sudaryto sandorio turinį²⁰³. Vis dėlto, išnagrinėjus aktualią teismų praktiką, galima teigti, kad teismai ekspertizėmis remiasi beveik be išimčių. Tam tikrais atvejais, jas galima pavadinti labiau teorinėmis, kadangi ekspertas tiksliai negali patikrinti, ar tikrai asmuo naudojo vaistus ir kokia apimtimi jie galėjo paveikti testatoriaus suvokimą ir valią. Jei teismui pareiškiamas reikalavimas, kuriuo siekiama pripažinti testamentą negaliojančiu, tai toks ieškinytis yra laikomas neturtiniu – tenkinus įpėdinio reikalavimą, įgyjama tik teisė paveldėti turtą, tačiau pats turtas – ne. Turtiniu ar neturtiniu yra pripažįstamas būtent ieškinio reikalavimas pagal jo įtaką reikalavimą pareiškusios proceso šalies, bet ne atsakovo ar kitų proceso dalyvių, turtinei padėčiai²⁰⁴. Taigi, apmokestinimo žyminiu mokesčiu taisyklės, nurodytos CPK 80 straipsnyje, ieškiniams dėl testamentu nugincijimo, nėra taikomos. Nustatant tokio ieškinio teisingumo taisyklės, reikia vertinti, ar ginčas yra kilęs dėl lėšų ir kito konkretaus turto priteisimo, ar atvirkščiai – reikalavimas nėra tiesiogiai susijęs su turtu. Tuo atveju, kai asmuo siekia tik testamentu, kaip vienašalio sandorio, pripažinimo negaliojančiu, bylai taikomas CPK 29 straipsnyje įtvirtintas teisingumas –

---

²⁰¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 1. 89 str. 1d.

²⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466/2014.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-439-219/2017.

²⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011.

ieškinyms pareiškiamas teismui pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Kita vertus, jei kartu su testamentu nuginčiju yra keliami papildomi reikalavimai dėl nekilnojamo turto ir daiktinių teisių į jį (ginčijamas ir paveldėjimo teisės liudijimas), taikomas CPK 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas išimtinis teisingumas – ieškinyms paduodamas nekilnojamojo daikto ar pagrindinės jo dalies buvimo vietos teismui. Galiausiai, jei kartu su testamentu nuginčijimu asmuo prarado ir teises į paveldimą turtą, tai toks asmuo gali įrodinėti, jog jis pagrįstai bei realiai tikėjosi tokį turtą gauti ir reikalauti žalos atlyginimo. Bet kuriuo atveju, vien faktas, kad asmuo negavo turto pagal panaikintą testamentą, nelaikytinas žala. Šiuo atveju, galimas įpėdinis privalo įrodyti juridinių faktų visumą – tiek testatoriaus valią palikti jam turtą, tiek savo valią priimti palikimą pagal testamentą. LAT taip pat yra konstatavęs, kad „atsižvelgiant į šių santykių prigimtį ir specifiką, testatoriaus valia ir testamentu turinys negali būti įrodinėjami kitomis priemonėmis, kaip testamentu (CPK 177 straipsnio 4 dalis). Jeigu testamentas panaikintas dėl testatoriaus valios trūkumų, tai daroma išvada, kad galimas testamentinis įpėdinis neįrodė, jog egzistavo testatoriaus valia perleisti turtą. Negautą turtą pagal panaikintą testamentą dėl valios trūkumų kaip žalą negalima vertinti nesant vieno iš žalos, kaip negauto turto, kurį buvo numatoma gauti, požymių – pagrįsto tikėtinumo turtą gauti“²⁰⁵.

Notarų praktikoje taip pat kyla nemažai iššūkių tvirtinant testamentą bei nustatinėjant, ar asmuo supranta savo veiksmų esmę. Notariato įstatymas²⁰⁶ įpareigoja notarą įsitikinti sandorį sudarančio asmens veiksniumu, tačiau tam tikrose situacijose tai būna ypač sudėtinga dėl ribotų notaro galimybių. Kadangi veiksnumas nustatomas atsižvelgiant į asmens amžių²⁰⁷ ir psichinę būklę, notarui neretai kyla problemų nustatant, ar asmuo suvokia savo veiksmų reikšmę. Tokia situacija galima tuomet, kai asmens valios trūkumai neakivaizdūs. Jei notarui kyla abejonių dėl testatoriaus sugebėjimo suvokti savo veiksmus, notaras turi teisę paprašyti asmens pateikti gydytojo išduotą sveikatos pažymą apie jo psichikos būklę, tačiau asmuo neprivalo pateikti pažymos, o toks sandorio sudarymo reikalavimas galimas tik testatoriui sutikus. Vadinasi, gali susidaryti situacijos, kai tokių aplinkybių notaras negali objektyviai nustatyti ar patikrinti, nes testatorius atsisako tokius

---

²⁰⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2007.

²⁰⁶ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1922, Nr.28-810. 31 str.

²⁰⁷ CK 2.5 str. įtvirtina, kad visišką veiksnumą atsiranda 1) asmeniui sulaukusiam pilnametystės 2) kai asmeniui leista anksčiau sudaryti santuoką. 3) CK 3.14 str. nustatyta tvarka, kai asmuo emancipuotas.

asmeninius duomenis teikti. Dar daugiau, vien faktas, kad asmuo serga psichine liga, nėra pagrindas neveiksnumui konstatuoti, kadangi tam būtina įrodyti, kad asmuo negali suprasti savo veiksmų esmės ir reikšmės. Jeigu įvertinus visus kriterijus veiksniumi nustatyti notarui kyla pagrįstų abejonų, jis turi teisę atsisakyti atlikti tam tikrą notarinį veiksma, tačiau turint omenyje, kad notaras pagal šiuo metu formuojamą LAT praktiką²⁰⁸ atsako absoliučiai už viską, tai notaro vidinis įsitikinimas, kad asmuo atvykimo pas notarą metu negalėjo tinkamai suprasti savo veiksmų esmės ar nebuvo galima tinkamai nustatyti tikrosios pareiškėjo valios, gali būti tokio asmens skundžiamas, kaip nepagrįstas atsisakymas atlikti notarinį veiksma, o, tuo tarpu, teismo vidinis įsitikinimas dėl pareiškėjo galėjimo suprasti savo veiksmų esmę teismo proceso metu gali būti priešingas. Kita vertus, jei notaras patvirtina neveiksnaus asmens sudarytą sandorį (testamentą), teismas CK 1.89 straipsnyje įtvirtintu pagrindu gali jį pripažinti negaliojančiu. Jei teismas, įvertinęs įrodymus ir kitus reikšmingus bylai faktus nusprendžia, kad notaras neatliko visų būtinų veiksmų, iš notaro gali būti pareikalauta žalos atlyginimo. Tokiu atveju, teismui nagrinėjant bylą dėl žalos atlyginimo, notaro procesinė padėtis tokio tipo byloje – atsakovas, be to, trečiuoju asmeniu įtraukiamas draudimas. Dar daugiau, notarui taikomas visiško žalos atlyginimo principas, o jo atsakomybė yra neribojama - įstatymų leidėjas notarui nustato pačią griežčiausią atsakomybę. Tai pabrėžia ir Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis, teigdamas, kad tvirtindamas didelės vertės sandorius notaras tampa ypač finansiškai pažeidžiamas, nes, nesėkmės atveju, rizikuoja visu savo ir savo šeimos turtu²⁰⁹. Teismui sprendžiant, ar notaro veiksmais buvo padaryta žala, būtina nustatyti, kokius kaltus veiksmus notaras atliko, vykdydamas valstybės jam pavestas funkcijas. LAT taip pat aiškina, kad konkretaus notaro užduotis yra atliekamais notariniais veiksmais patikrinti tvirtinamo sandorio atitiktį įstatymams, nes notarui valstybė yra suteikusi svarbius įgaliojimus jam vykdant viešąją funkciją – apsaugoti teisėtumą civiliniuose teisiniuose santykiuose, o tai suponuoja ir notaro profesinės atsakomybės ypatumus²¹⁰. Pakankamas notaro atsakomybės pagrindas yra paties mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimas, neatidumas ar net klaida, tačiau, jei notaras įrodo, jog atliko viską, kad žala neatsirastų dėl aplinkybių,

---

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018.

²⁰⁹ *Interviu su Notarų rūmų prezidentu, notaru Mariumi Stračkaičiu* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. balandžio 05d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vienas-apsilankymas-pas-notara-visa-menesio-alga-atejo-laikas-perziureti-ikainius.d?id=80827139>>.

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika.

susijusių su jo veiksmais, tai reiškia, kad notaras kaltę paneigė²¹¹. Bet kuriuo atveju, logiška manyti, kad iš notaro, kaip ir iš bet kurio kito valstybės pavestas funkcijas vykdančio asmens, neturėtų būti reikalaujama daugiau, nei iš jo būtų protinga reikalauti: pavyzdžiui, jei sandorio šalys notarui pateikia profesionaliai suklastotus dokumentus, kurių netikrumas objektyviai gali būti patvirtintas tik ekspertizės būdu, tai negali būti notaras kaltas be kaltės, kadangi notaras nėra klastočių ekspertas. Šiuo metu LAT ėmė formuoti praktiką, kurioje laikosi visai kitokios pozicijos. Pavyzdžiui, notarui buvo pateikta paveldėjimo teisės pagal testamentą liudijimo klastotė. Notaras, nematydamas jokių akivaizdžių šio dokumento trūkumų, pagal tuo metu galiojusią įprastą notarinę praktiką, minėto suklastoto dokumento pabaigoje įrašė prierasą apie jo patvirtintu notariniu veiksnu perduotą turtą, taip pat pasidarė šio dokumento nuorašą savo archyviniam saugojimui, o originalo klastotę, net neįtariant, kad tai nėra originalas, grąžino nusikalstamu būdu veikusiam asmeniui. LAT tokioje byloje pasisakė, kad „atsižvelgiant į CK 6. 263 straipsnyje įtvirtintas taisykles, notarui, kaip ir kiekvienam asmeniui, nustatyta pareiga elgtis taip, kad nebūtų padaroma žala. Net tuo atveju, kai notaras dėl suklydimo ar kitų asmenų neteisėtų veiksmų (pvz. apgaulės), atlikdamas savo profesinėje veikloje jam priskirtas funkcijas, padaro formalus pobūdžio pažeidimą, kuriuo prisidedama prie žalos atsiradimo, notaro padaryta žala turėtų būti atlyginama visiškai“²¹². LAT taip pat aiškino, kad teismui panaikinus ar pripažinus negaliojančiu notaro patvirtintą sandorį, tai yra prielaida svarstyti, kad notaras atliko ne viską, kas pagal įstatymus iš jo reikalaujama²¹³. Šioje situacijoje teismas nutarė, kad yra pagrindas konstatuoti notaro atsakomybę. Autorės nuomone, toks LAT aiškinimas formuoja precedentą, reiškiantį, kad net ir esant notarinio veiksmo dalyvių ar trečiųjų asmenų nusikalstamiems veiksams, kurių nustatymui notaras neturi jokių objektyvių galimybių, notaras turi visišką civilinę atsakomybę, t.y. gali būti pripažintas kaltu be kaltės.

---

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. sausio 21 d. nutartis R.Narakienė v. notarė R.Butkauskaitė ir kt. byloje Nr. 3K-7-12.

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018.

²¹³ Ibid.

2.2.2.2 Bylos dėl įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas

Analizuojant bylas, kylančias iš paveldėjimo teisinių santykių, galima teigti, kad dar viena dažnai pasitaikanti kategorija bylų yra susijusi su palikėjo kreditorių reikalavimais dėl įpėdinio atsakomybės už palikėjo skolas. Didžioji dalis bylų yra susijusi su CK 5.63 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisykle, kuri nustato, kad kreditorius per specialųjį trijų mėnesių terminą (kuris skaičiuojamas nuo palikimo atsiradimo dienos) turi pareikšti reikalavimus įpėdiniais, testamentu vykdytojui ar palikimo administratoriui²¹⁴. Dažniausiai kreditoriai praleidžia šį įstatyme įtvirtintą terminą ir, siekiant patenkinti savo reikalavimą iš palikėjo (skolininko) turto, kreipiasi į teismą su prašymu tokį terminą atnaujinti. Bylos, kuriose prašoma atnaujinti jau praleistą įstatyme numatytą terminą, yra nagrinėjamos ypatingąja teise CPK 576–578 straipsniuose nurodytomis taisyklėmis, teismui nustatinėjant ir vertinant kreditoriaus termino praleidimo priežasčių svarumą ir padarinius, atsirandančius palikimą priėmusiam įpėdiniui, jei terminas būtų atnaujinamas²¹⁵. Kreditoriai CPK XXXIX nustatyta tvarka palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismui gali pareikšti reikalavimus (tokia situacija nėra prilyginama ieškinio reikalavimams) ir tuo atveju, jei per trijų mėnesių laikotarpį nepaaiškėja įpėdiniai, priėmę palikimą ir nėra paskirtas palikimo administratorius ar testamentu vykdytojas²¹⁶. Ieškinio teise teismas nagrinėja bylas, jei įpėdinis nepripažįsta jam kreditoriaus pareikštos skolos arba, kai kreditorius, laikantis bendrųjų ieškinio senaties terminų, skundžia įpėdinį atsisakančią tokią skolą gražinti. Kartais pasitaiko atvejų, kuomet kreditorius su ieškiniu kreipiasi į teismą dėl to, kad įpėdinis siekia išvengti skolos išieškojimo ir taip pažeidžia kreditoriaus interesus – vengia arba atsisako priimti palikimą. Verta paminėti, kad tokiose bylose notaro procesinė padėtis – trečiasis asmuo. Jei susidaro situacija, kai įpėdinis nepriima palikimo, siekdamas išvengti prievolės vykdymo kreditorių atžvilgiu, kreditoriai turi teisę pareikšti netiesioginį ieškinį dėl skolininko teisės priimti paveldimą turta nustatymo. Toks netiesioginis ieškinys galimas, jei yra visos CK 6.68 straipsnyje numatytos taisyklės – kreditoriaus reikalavimas skolininkui yra neabejotinas ir vykdytinas, o įpėdinio neveikimas pažeidžia kreditoriaus teises. Nesant nors vienos šių sąlygų, netiesioginis

²¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2014m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014*.

²¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 -1340; 576 str. 2d.

ieškinys negali būti pareikštas²¹⁷. Kadangi kreditorius siekia atkurti skolininko mokumą, tai toks ieškinys kvalifikuotinas, kaip neturtinis ir nėra apmokestinamas žyminiu mokesčiu pagal CPK 80 straipsnio 1 dalies 2 punktą, o jo teisingumas nustatytinas pagal CPK 26, CPK 27 straipsnių taisykles²¹⁸. Kita situacija galima tuo atveju, kai įpėdinis atsisako palikimo tam, kad jis pereitų trečiojo asmens nuosavybėn ir dėl nesąžiningo elgesio (CK 6.66 str.) vengia vykdyti prievolę. Pavyzdžiui, skolininko vaikams teismo sprendimu yra nustatyta išlaikymo prievolė, tačiau toks skolininkas, būdamas nemokus, sąmoningai atsisako priimti palikimą, kad nebūtų galimybių turto išieškojimui. LAT savo formuojamoje praktikoje yra pabrėžęs, kad palikimo atsisakymo sandoris negali pažeisti kitų asmenų subjektinių teisių ir teisėtų interesų. Jeigu sudarytas sandoris pažeidžia kitų asmenų subjektines teises ar teisėtus interesus, nėra svarbi tokio sandorio sudarymo aplinkybė, nustatanti, kad šio tipo sandoris sudaromas laisva įpėdinio valia – sandoris pripažintinas negaliojančiu atitinkamu ieškinio pagrindą sudarančio sandorio negaliojimo pagrindu²¹⁹. Be to, nagrinėjant tokio tipo bylą, atsižvelgiant į CPK įtvirtintas taisykles, teismas yra aktyvus, kai sprendžiami su vaiko teisėmis ar interesais susiję klausimai. Bet kuriuo atveju, teismas ne tik vertina, ar įpėdinis piktnaudžiavo savo teisėmis ir taip pažeidė kitų asmenų teises ir interesus, bet ir gali nukreipti išieškojimą į tą turtą, kuris dėl neteisėtu pripažinto sandorio vykdymo perėjo trečiojo asmens nuosavybėn.

Apibendrinant, priklausomai nuo bylos tipo ir ieškinio dalyko, teismas ne tik vertina, ar kreditoriaus reikalavimas yra pagrįstas ir, ar tokia prievolė nėra asmeninė, bet ir, esant reikalui, atlieka aktyvų vaidmenį tam, kad būtų apsaugoti kreditoriaus teisėti ir pažeisti interesai.

2.2.2.3 Bylos dėl įpėdinių tarpusavio santykių

Dar viena kategorija bylų, kuri yra viena retesnių, nagrinėjant paveldėjimo teisinius santykius teismine tvarka – bylos dėl įpėdinių tarpusavio santykių. Pirmiausia, vertėtų paminėti, kad pagal CK 5.68 straipsnio nuostatas, tuo atveju, kai palikimą priima keli įpėdiniai, jų paveldėtas turtas yra bendroji dalinė nuosavybė, jei testatorius savo testamente

---

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2008.

²¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011.

²¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007.

nėra nustatęs kitaip. Tai reiškia, kad palikimui priklausantis turtas yra laikomas daline nuosavybe, tačiau pati paveldėjimo teisė – ne. Dėl šios priežasties, paveldėjimo teisei, kurią vienas iš įpėdinių gali perleisti, netaikomas pirmenybės principas²²⁰, o įstatymas kalba apie paveldėto turto, bet ne palikimo, paveldėjimo teisių bendrumą, todėl nepriklausomai nuo to, kad nuosavybės teisės į paveldėtą turtą atsiranda nuo palikimo priėmimo momento, įpėdiniai paveldimo turto bendraturčiais tampa tik nuo paveldėjimo teisės liudijimo išdavimo ar įpėdinių susitarimo dėl paveldėto turto pasidalijimo sudarymo momento. Vadinas iki tol, įpėdiniai savarankiškai disponuoja paveldėjimo teisėmis, o norint jas perleisti, gali tai padaryti CK šeštosios knygos nustatytais taisyklėmis²²¹. Įpėdinių bendroji dalinė nuosavybė baigiasi, kai įpėdiniai pasidalina paveldimą turtą, t.y., kai bendraturčio dalis atidalijama. Toks turto pasidalijimas galimas, esant CK 5.69 straipsnio taisyklėms – bendru įpėdinių sutarimu iki įpėdinių teisių į daiktus įregistravimo viešame registre, jei testatorius savo testamente nėra nustatęs termino, per kurį įpėdiniai privalo paveldėtą turtą valdyti bendrai, arba, jei vienas iš įpėdinių yra pradėtas, bet dar negimęs²²². Pabrėžtina, kad Latvijoje galioja panašus teisinis reglamentavimas, kuriuo remiantis, palikėjas gali uždrausti jo turtą dalinti tam tikrą laiką tiek teismui, tiek įpėdiniam²²³. Turto padalijimo sutartis yra laikoma daugiašaliu konsensualiniu sandoriu, kuriam taikomos bendrosios sandorių sudarymo taisyklės. Sutarties šalys – palikimą priėmę įpėdiniai. Be to, tokie sutarčiai taikoma CK 1.93 straipsnyje įtvirtinta privaloma notarinė forma, jei įpėdiniai dalijasi nekilnojamuosius daiktus, o sandorio formos nesilaikymas yra pagrindas sutarčiai negaloti. Notaro vaidmuo, tuo atveju, jei tarp įpėdinių nekyla ginčas dalijant paveldėtą turtą – aktyvus, kadangi notaras ne tik privalo išsiaiškinti, ar tokia sutartis nepažeidžia įstatyme numatytų imperatyvių teisės normų, bet ir aiškinasi tikrąją įpėdinių valią, supažindina su turto padalijimo būdais ir užtikrina, kad sandoriu nebūtų pažeisti silpnesnės šalies interesai²²⁴. Kita vertus, kai įpėdiniai dalijasi kitus daiktus (kilnojamus), galima ir žodinė sandorio forma, tačiau, kilus ginčui, tokį faktą labai sunku įrodyti. Tuo atveju, kai tarp

---

²²⁰ Atsižvelgiant į CK 5. 71 -72 str., pirmenybės teisė, siekiant išvengti turtinio komplekso išskaidymo, yra galima ūkininko ūkio ir individualios įmonės padalijimo atveju.

²²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-538-916/2018.

²²² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 5.69 str. 1 d.

²²³ Latvijos Respublikos civilinio įstatymo 728 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. kovo 27d.]. Prieiga per internetą: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018388.pdf>>.

²²⁴ CK 5.70 str. įtvirtina kelis galimus turto pasidalijimo būdus: turto padalijimas sumokant kompensaciją, turto padalijimas natūra (skelbiant aukcioną), daiktų padalijimas burtų keliu.

įpėdinių kyła konfliktai, tik teismas gali išspręsti tokį įpėdinių ginčą ir padalinti turtą, ieškiniį pateikus bet kuriam iš bendraturčių. Tokiu atveju, notaras, būdamas įgaliotas tik fiksuoti neginčijamas asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, atsisako išduoti įpėdiniam paveldėjimo teisės liudijimus²²⁵. Kauno apylinkės teismo pirmininko pavaduotoja civilinėms byloms Lina Žemaitienė pabrėžia, kad net esant tokiai palikimo padalijimo galimybei, praktikoje tokių atvejų net neprisimena - tokios situacijos ypač retos, nes žmonės nenori laukti pusmečio ar metų, kol byla bus išnagrinėta, o pasidalinant paveldimą turtą savitarpio susitarimu viskas įvyksta žymiai greičiau²²⁶. Vis dėlto, jei tokio tipo ieškiny pasiekia teismą – teismas taiko taisykles, kurios numatytos ne tik CK penktojoje knygoje (CK 5.57 str. 2 d., CK 5.70-72 str.), bet ir CK ketvirtojoje knygoje įtvirtintas daiktinės teisės normas, reglamentuojančias bendrąją dalinę nuosavybę. Pavyzdžiui, teismas, atsižvelgiant į CK 4.80 str. 2 d., numatytą taisyklę prioritėtą teikia daikto padalijimui natūra, kiek tai įmanoma be neproporcingos žalos jo paskirčiai, o nesant galimybės daikto padalinti, teismas taiko subsidiarų atidalijimo būdą – turto atidalijimą išmokant kompensaciją pinigais²²⁷. Tokia kompensacija paprastai pripažįstama teisinga, jeigu ji atitinka daikto dalies rinkos vertę, todėl prieš atidalijant bendraturčio dalį teismui būtina išsiaiškinti, ar tarp įpėdinių nėra ginčo dėl daikto dalies dydžio²²⁸. Be to, sprendimas, kam konkrečiai kompensacija priteistina, gali skirtis priklausomai nuo bylos šalių valios, nuo to, ar byloje yra tik vienas ieškovas (atsakovas), ar jų yra ir daugiau, kiekvieno iš atidalijamų bendraturčių poreikio dalijamam daiktui, galimybės įsigyti kitą tokį daiktą bei kitų reikšmingų aplinkybių²²⁹. Praktikoje gali kilti klausimas, ar esant vienam nemokiam bendraturčiui, siekiančiam atidalijimo, galima kompensacija kitiems bendraturčiams ne pinigais, o kitais daiktais, neatsižvelgiant į tai, kad kiti bendraturčiai nesutinka su siūlomu atidalijimo būdu. Kadangi turto atidalijimas yra susijęs su bendraturčių nuosavybės teisės ribojimais, manytina, kad tokioje situacijoje teismas pirmiausia turėtų įvertinti kiekvieno iš bendraturčių interesus bei

---

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-232/2010.

²²⁶ *Rūpesčiai dėl palikimo: svarbu žinoti savo teises*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 29d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/projektai/archive/rupesciai-del-palikimo-svarbu-zinoti-savo-teises.d?id=72754448>>.

²²⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262. 4.80 str. 2 d.

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje J. N. v. E. B., A. M., bylos Nr. 3K-3-382/2008.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., bylos Nr. 3K-3-459/2007.

spręsti šalių ginčą, atsižvelgiant į proporcingumo, protingumo, teisingumo bei sąžiningos bendraturčių interesų pusiausvyros principus. Be to, LAT yra pabrėžęs, kad kompensacija įtvirtinta CK 4.80 straipsnio 2 dalyje, nesant bendraturčio sutikimo, galima išimtiniais atvejais, kai: a) išnaudotos visos galimybės padalyti daiktą natūra pagal bendraturčiams tenkančias dalis, tačiau to padaryti negalima be neproporcingos žalos daikto paskirčiai; b) kompensacija paprastai priteisiama atsidalijimo siekiančiam bendraturčiui; c) faktinės aplinkybės yra tokios, dėl kurių daikto dalies iš bendraturčio paėmimas neturėtų būti vertinamas kaip esminis savininko teisių pažeidimas, pavyzdžiui, kai dalis bendrojoje nuosavybėje, palyginus su kitais bendraturčiais, yra gerokai mažesnė, jos negalima realiai atidalyti, o savininko interesas naudotis bendrąja daline nuosavybe nevertinamas kaip labai svarbus²³⁰. Kita vertus, bet kurioje proceso stadijoje šalys gali baigti bylą taikos sutartimi ir pasidalinti turtą savo nuožiūra²³¹. Vadinasi, paveldėto turto dalybos bus laikomos baigtomis, bendraturčiams pasidalijus konkrečius objektus. Vis dėlto, jei po paveldėto turto pasidalijimo pasikeičia (pakeičiama) konkrečiam įpėdiniui priklausanti turto forma, tai nesudaro pagrindo turto traktuoti nauju ir vėl spręsti klausimo dėl tokio turto padalijimo. Tuo atveju, kai įpėdinių valia jau įforminus paveldėjimą (išdavus paveldėjimo teisės liudijimą), buvo pakeista turto, buvusio paveldėjimo objektu, forma, notaras negali atsisakyti spręsti klausimą dėl pasikeitusių paveldėjimo santykių įforminimo, t. y. atsisakius išduoti papildomą paveldėjimo teisės liudijimą, įpėdiniai turi pagrindą skųsti notaro veiksmus CPK XXXI skyriaus nustatyta tvarka²³². Galiausiai, verta pabrėžti, kad bendraturčių ginčams yra taikomi dvejopi ieškinio senaties terminai. Vienu atveju, kai ginčas kyla dėl nekilnojamojo turto tarp bendraturčių, kurie jau yra įgyvendinę paveldėjimo pagrindu atsiradusias teises ir yra įgiję nuosavybės teises į palikimą, todėl yra nuosavybės teisinių santykių subjektai pagal CK 4.47 str. 2 p. – taikytinas bendrasis dešimties metų ieškinio senaties terminas (skaičiuojamas nuo dienos, kai asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą). Kitu atveju, jei tarp įpėdinių kyla ginčas dėl palikimo, kai palikimo priėmimo teisėtumą ir išduotą paveldėjimo teisės liudijimą ginčija asmenys, kurie teisėtai pretenduoja į palikimą, tačiau dar nėra įgyvendinę paveldėjimo teisės ir negali

---

²³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos. 2005 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje B. M. M., I. M. v. L. M., G. L., kt., bylos Nr. 3K-3-485/2005.

²³¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36 -1340; 140 str.

²³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-387/2010.

to padaryti, nenuginčiję palikimo priėmusio asmens teisių į palikimą – taikomas CK 5.8 straipsnyje nustatytas sutrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas²³³. Apibendrinant galima teigti, kad teismui sprendžiant bylą dėl įpėdinių tarpusavio santykių, kai kyla ginčas dėl turto atidalijimo klausimo, privaloma ne tik atsižvelgti į konkrečias kiekvienos situacijos aplinkybes, bet ir derinti bendraturčių interesus – net ir tuo atveju, kai jie nesutampa, reikia apsvarstyti visus racionalius atidalijimo natūra variantus ir parinkti tokį atidalijimo būdą, kuris geriausiai apgintų daugelio bendraturčių interesus, tačiau tuo pačiu ir nepaneigtų nei vieno iš bendraturčių teisės į jam priklausančią dalytino turto dalį.

---

²³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. K., kt. v. P. G., bylos Nr. 3K-3-560/2009.

3. BYLŲ, KYLANČIŲ IŠ PAVELDĖJIMO TEISINIŲ SANTYKIŲ, NAGRINĖJIMO MODELIAI

Nacionalinės ES valstybių narių paveldėjimo taisyklės yra skirtingos. Nepaisant to, lotyniškojo notariato modelis veikia beveik visoje ES, siekdamas konfliktų prevencijos bei teisinio efektyvumo bei saugumo. Priklausomai nuo to, koks bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, nagrinėjimas yra įtvirtintas valstybėje, galimi du paveldėjimo bylų nagrinėjimo būdai:

- 1) Mišrusis modelis – paveldėjimo procedūra dažniausiai prasideda notarui užvedus paveldėjimo bylą. Kilus ginčui tarp įpėdinių (ar kitų suinteresuotų asmenų), atskiri su paveldėjimo teise susiję klausimai nagrinėjami teisme (pavyzdžiui, Lietuvoje, Estijoje, Latvijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Portugalijoje ir kt.²³⁴).
- 2) Teisminis modelis – paveldėjimo procedūra vykdoma teismine tvarka (pavyzdžiui, Vokietijoje, Slovėnijoje, Austrijoje, Kipre ir kt.²³⁵).

Kaip jau buvo minėta antroje darbo dalyje, pagal Lietuvoje įtvirtintą teisinį reguliavimą, paveldėjimo procese notarai atlieka visas pagrindines ir svarbiausias valstybės jiems deleguotas viešojo pobūdžio funkcijas: yra nešališki, užtikrina visų paveldėjimo byloje dalyvaujančių asmenų teises ir interesus, išduoda nuosavybės registravimui reikalingus dokumentus, atlieka „preventyvaus teisėjo“ funkciją ir kt. Tai reiškia, kad Lietuvoje notaro vaidmuo paveldėjimo procese – pagrindinis. Teismas, savo ruožtu, nagrinėja tik tokias iš paveldėjimo teisinių santykių kylančias bylas, kai yra ginčas arba atitinkamo teismo leidimo gavimas ar juridinio fakto nustatymas yra privalomas, norint realizuoti savo teises į palikimą. Tuo tarpu Austrijoje²³⁶, paveldėjimo klausimus sprendžia paskutinės mirusiojo gyvenamosios vietos apygardos teismas (*Bezirksgericht*), o notaras yra laikomas teismo įgaliotiniu (teismo organu). Tai reiškia, kad procesiniai paveldėjimo veiksmai yra atliekami pagal teisminę procedūrą (*Verlassenschaftsverfahren*), kuri automatiškai pradeda, gavus pareiškimą dėl asmens mirties. Šiuo atveju, įpėdinis aktyviais veiksmais turi išreikšti savo valią palikimo

---

²³⁴ Atitinkamų valstybių narių nacionalinės paveldėjimo teisės ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_succession-538-lt.do>.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ Austrijos nacionalinė paveldėjimo teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-at-lt.do?member=1>.

priėmimui, o notaras, veikdamas, kaip teismo įgaliotinis, priima palikimo priėmimo pareiškimą ar atsisakymą, vykdo paveldėjimo procedūrą, nustato įpėdinius, tam tikrais atvejais sudaro turto apyrašą bei iš esmės atlieka visus kitus būtinus procesinius veiksmus teismo vardu. Prancūzijoje²³⁷ pareiškimus dėl palikimo priėmimo arba atsisakymo priima palikimo atsiradimo vietos teismas, tačiau pagrindinis vaidmuo paveldėjimo procese suteiktas notarui. Notaras išduoda įpėdinio statusą patvirtinančius dokumentus, atlieka turto padalinimo tarp įpėdinių sandorius, rengia faktų patvirtinimo aktą, gali sudaryti turto apyrašą, organizuoja turto paskirstymą, padeda mokestiniais klausimais. Teismas įsikiša į paveldėjimo procesą, jei kyla ginčas, be to, gali notarui pavesti atlikti tam tikras funkcijas. Tuo tarpu, Vokietijoje²³⁸, tik mirusiojo paskutinės įprastinės gyvenamosios vietos specializuotas paveldėjimo bylų teismas (*Nachlassgericht*) yra kompetentingas nagrinėti paveldėjimo bylas. Teismas skelbia testamentus, priima pareiškimus dėl palikimo priėmimo ir atsisakymo, išduoda paveldėjimo pažymėjimus, gali skirti palikimo administratorių. Be to, Vokietijos CK 1922 straipsnis nustato, kad įpėdinis, mirus palikėjui, palikimą gauna iš karto ir tiesiogiai, todėl pagal įstatymą jis tampa palikimo savininku iš karto²³⁹. Notaro statusas čia gan stipriai skiriasi: notaras gali padalinti turtą (jei nekyla ginčas), tvirtinti palikimo atsisakymą (jis persiunčiamas teismui), neretai rengia prašymus dėl paveldėjimo teisės liudijimo, tačiau notaro vaidmuo paveldėjimo procese nėra pagrindinis. Slovėnijoje²⁴⁰ už paveldėjimo procedūras taip pat atsakingi teismai (priklausomai nuo situacijos, Respublikos teismas arba vietos teismas). Paveldėjimo bylos pradedamos *ex officio*, gavus asmens mirties liudijimą. Teismo vaidmuo susideda iš oficialiojo testamentu tvirtinimo, palikimo administratoriaus skyrimo, pareiškimų dėl paveldėjimo priėmimo, privalomos palikimo dalies nustatymo, turto padalinimo, paveldėjimo dalyvių (įpėdinių) nustatymo bei visų esminių paveldėjimo teisės klausimų nagrinėjimo. Tik neseniai Slovėnijoje notarui buvo priskirta dalis kompetencijos paveldėjimo procese – teismui pavedus, notaras sudaro mirusiojo turto apyrašą, tvirtina testamentus, teikia konsultacijas ir gali parašu patvirtinti paveldėtojų pareiškimus paveldėjimo proceso metu.

---

²³⁷ Prancūzijos nacionalinė teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-fr-lt.do?member=1>.

²³⁸ Vokietijos nacionalinė teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-de-lt.do?member=1#toc_5_1>.

²³⁹ Vokietijos Respublikos CK 1922 str. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7001>.

²⁴⁰ Slovėnijos nacionalinė teisė ir jos procedūros. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 05d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.notar-z.si/en/services/inheritance-proceedings>>.

Apibendrinant, dauguma ES valstybių narių (tarp jų ir Lietuva) yra pasirinkę lotyniškąjį, mišrųjį paveldėjimo proceso modelį. Kartais nepaisant to, kad paveldėjimo procesas prasideda nuo teismo institucijos, notaro vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose išlieka pagrindinis. Bet kuriuo atveju, notarai būdami nepriklausomais ir kartu atsakingais piliečių teisinio saugumo garantais, sėkmingai atlieka jiems pavestas funkcijas.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Bylos, susijusios su paveldėjimo teisiniais santykiais, yra specifinės dėl savo kompleksiskumo. Visų pirma, paveldėjimo bylų nagrinėjimui yra aktualios CK penktojoje knygoje nurodytos paveldėjimo teisės taisyklės. Šeimos teisės nuostatos, įtvirtintos CK trečiojoje knygoje, yra aktualios, kai nustatinėjami paveldėjimo subjektai. Daiktinės teisės normos, nurodytos CK ketvirtojoje knygoje, svarbios nustatant paveldimą turtą. Prievolių teisės taisyklės, įtvirtintos CK šeštojoje knygoje, reikšmingos dėl teisių ir pareigų į paveldėtą turtą nustatymo. Taigi, nagrinėjant su paveldėjimo teisiniais santykiais susijusias bylas, priklausomai nuo konkrečios situacijos, taikomos net tik CK penktojoje knygoje įtvirtintos normos, bet ir kitos teisės normos, reguliuojančios atitinkamus teisinius santykius.
2. Nors pagrindinė teismo funkcija – vykdyti teisingumą ir spręsti tarp asmenų kilusius ginčus, atlikta analizė rodo, kad į paveldėjimo procesą įsitraukus teismui, jis iš esmės atlieka tą pačią funkciją, kaip ir notaras. Teismo vaidmuo nagrinėjant bylas ypatingąja teiseną yra labiau administracinis – šiuo atveju, pagal valstybės priimtą teisinį reglamentavimą teismas realiai nesprenžia ginčo, o atlieka formalųjį vaidmenį, vertinant faktus bei įrodymus. Kadangi tokia teismo funkcija yra analogiška notaro atliekamiems veiksams, siekiant paveldėjimo proceso koncentruotumo, siūlytina klausimus dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo, praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo ir teismo leidimo išdavimo nagrinėjimo pavesti notarui.
3. Atsižvelgiant į tai, jog savo aktualiausioje praktikoje LAT formuoja notaro visiškos atsakomybės taisyklę, o įsigaliojus Paveldėjimo reglamentui notaro atsakomybė tapo tarptautinio masto, būtų tikslinga įtvirtinti notaro civilinės atsakomybės ribojimą.
4. Seniūnų teisė tvirtinti testamentus (CK 5.28 str. 6 d. 6 p.) turėtų būti naikinama.
5. Išanalizavus paveldėjimo bylas, teismo nagrinėjamas ypatingosios teisenos tvarka, siekiant aiškumo ir suinteresuotų asmenų teisėtų interesų apsaugos, siūloma: 1) CK įtvirtinti terminą, per kurį į notarą privaloma kreiptis tuo atveju, kai teismas atnaujina įstatyme praleistą terminą palikimui priimti; 2) atskiroms įpėdinių grupėms, pavyzdžiui, nepilnamečiams, neveiksniams/ ribotai veiksniams asmenims, paveldėjimo procese įtvirtinti privalomą palikimo priėmimą su turto apyrašu – taip būtų užkertamas kelias reikalavimų tenkinimui iš tokių įpėdinių asmeninio turto bei sustiprinta prioritėtinė jų interesų apsauga.

6. Lietuvoje pasirinktas mišrusis paveldėjimo bylų vedimo ir nagrinėjimo metodas iš esmės užtikrina paveldėjimo proceso efektyvumą ir operatyvumą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Europos Sąjungos teisės aktai:

1.1 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo (toliau – Paveldėjimo reglamentas). *OJ L 201*, 27.7.2012.

2. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 2.1 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
- 2.2 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
- 2.3 Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr.28-810.
- 2.4 Lietuvos Respublikos civilinį procesą reguliuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2008, Nr. 137-5366.
- 2.5 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1049.

Specialioji literatūra:

1. Monografijos ir vadovėliai:

- 1.1 AUGAITYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L. Tarptautinis paveldėjimas. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2018.
- 1.2 AUGAITYTĖ-KAMARAUSKIENĖ, L. Palikimo priėmimo terminas. *Paveldėjimo teisė: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2018.
- 1.3 ČAPLINSKIENĖ, E. Notarų veiksmai ir jų atlikimo taisyklės. *Notariato teisė: vadovėlis*. Vilnius: Notarų rūmai, 2014.

- 1.4 ČAPLINSKIENĖ, E. Notarų funkcijos paveldėjimo procese. *Notariato teisė*: vadovėlis. Vilnius: Notarų rūmai, 2014.
- 1.5 DRIUKAS, A.; ir VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. IV tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009.
- 1.6 LAUŽIKAS, E; MIKELĖNAS, V.; ir NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. II tomas, Vilnius: Justitia, 2005.
- 1.7 MAJŪTĖ, V. Atskirų įpėdinių grupių palikimo priėmimo ypatumai. *Paveldėjimo teisė*: vadovėlis. Vilnius, Lietuvos notarų rūmai, 2018.
- 1.8 MIKELĖNAS, V. *Šeimos teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
- 1.9 MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*, Vilnius: Justitia, 2002.
- 1.10 Tarpvalstybinis paveldėjimas. Piliečio vadovas: *ES taisyklių taikymas siekiant paprasčiau išspręsti tarpvalstybinio paveldėjimo klausimus*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2017.
- 1.11 VILEITA, A. *Paveldėjimo teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011.
- 1.12 VILEITA, A. *Lietuvos respublikos civilinio kodekso komentaras*. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė. Vilnius: Justitia, Nr. 5, 2003.

2. Straipsniai ir moksliniai darbai:

- 2.1 BRONUŠIENĖ, S. *Taikytina teisė tarptautinio paveldėjimo byloje*. Teisė, Nr. 107, 2018.
- 2.2 ČIRVINSKAS, A. *Europos paveldėjimo reglamento taikymo problemos notaro veikloje*. Notariatas Nr. 28, Vilnius, 2019.
- 2.3 MIEŽINIS, T. *Tėvų teisės ir pareigos, susijusios su jų nepilnamečių vaikų turtu*. Notariatas Nr. 20, Vilnius, 2015.
- 2.4 *Konsultacijos*, Notariatas Nr. 27, Vilnius, 2018.
- 2.5 SIRTAUTAITĖ, A. *Teismo ir notaro vaidmuo paveldėjimo teisiniuose santykiuose*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus Universitetas, 2009.
- 2.6 SVIRBUTIENĖ, D. *Palikimo priėmimo būdai: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Notariatas Nr.1, 2007.
- 2.7 VALAITIENĖ, J. *Ar Lietuvoje pakankamas teisinis reglamentavimas, įgyvendinant asmenų turtinius interesus paveldėjimo teisiniuose santykiuose?*: magistro darbas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015.

Teismų praktika:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2018m. kovo 1d. sprendimas *Doris Margret Lisette Mahnkopf, C-558/16, ECLI:EU:C:2018:138.*
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos“.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. kovo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-97-421/2019.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2019 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-43-378/2019.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. lapkričio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-315-915/2018.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-143-684/2018.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2018 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-379-248/2018.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga bylose dėl paveldėjimo. *Teismų praktika*, Nr. AC-47-1, 2018.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-439-219/2017.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-182-421/2016.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-147-687/2016.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-686/2016.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-693-378/2015.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-611-687/2015.

16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-180-686/2015.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2015 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-29-248/2015.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466/2014.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-273/2014.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-209/2014.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014.
1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2014.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-669/2013.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-643/2013.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2012.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-14/2012.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-539/2011.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 11 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-381/2011.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-382/2011.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. rugpjūčio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2011.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl nepilnamečių turtinių teisių apsaugos paveldėjimo teisiniuose santykiuose. *Teismų praktika*, Nr. AC-35-1, 2011.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-264/2011.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-246/2011.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-219/2011.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-387/2010.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje I. T. v. J. K., T. U., bylos Nr. 3K-3-115/2010.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija. 2010 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2010.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2010 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4/2010.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. gruodžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. K., kt. v. P. G., bylos Nr. 3K-3-560/2009.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-518/2009.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11/2009.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje J. N. v. E. B., A. M., bylos Nr. 3K-3-382/2008.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-312/2008.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-289/2008.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. kovo 07 d., civilinėje byloje G. O. ir J. K. v. S. O., bylos Nr. 3K-3-210/2008.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje S. J. v. A. J., bylos Nr. 3K-3-459/2007.

26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2007.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2007.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-98/2007.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų teisėjų kolegija. 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2006.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2006.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant Civilinio proceso kodekso normas, reglamentuojančias juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymą. *Teismų praktika*, Nr. 24, 2005.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. sausio 21 d. nutartis *R.Narakienė v. notarė R.Butkauskaitė ir kt. byloje Nr. 3K-7-12.*
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-883.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2001 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2001.
35. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2018 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-843-390/2018.
36. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2017 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-40-577/2017.
37. Vilniaus miesto apylinkės teismo Civilinių bylų skyrius. 2018 metų kovo 19 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2YT-2440-631/2018.

Elektroniniai dokumentai:

1. Atitinkamų valstybių narių nacionalinės paveldėjimo teisės ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 22d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_succession-538-lt.do>.

2. Austrijos nacionalinė paveldėjimo teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-at-lt.do?member=1>.
3. *Interviu su Notarų rūmų prezidentu, notaru Mariumi Stračkaičiu* [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. balandžio 05d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vienas-apsilankymas-pas-notara-visa-menesio-alga-atejo-laikas-perziureti-ikainius.d?id=80827139>>.
4. Latvijos Respublikos civilinis įstatymas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. kovo 27d.]. Prieiga per internetą: <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018388.pdf>>.
5. „*Paveldėti nekilnojamą turtą taps paprasčiau*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 26d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.notarius.lt/publikacijos/paveldeti-nt-europoje-taps-paprasciau/>>.
6. „*Paveldėjimo teisių įforminimo tvarka Lietuvoje*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. kovo 04d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.notarius.lt/publikacijos/paveldejimo-teisiu-iforminimo-tvarka-lietuvoje/>>.
7. „*Paveldėjimo teisės klausimais su Romute Sipavičiene*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. sausio 22d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=50&str=31618>>.
8. Prancūzijos Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 10d.]. Prieiga per internetą: <<https://sopheaksrey.files.wordpress.com/2012/05/french-civil-code-en-2006.pdf>>.
9. Prancūzijos nacionalinė teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-fr-lt.do?member=1>.
10. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019m. vasario 10d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ru/ru083en.pdf>>.
11. *Rūpesčiai dėl palikimo: svarbu žinoti savo teises*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 29d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/projektai/archive/rupecsciai-del-palikimo-svarbu-zinoti-savo-teises.d?id=72754448>>.
13. Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2015-03-10 d. „*Išvada dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 5.50, 5.57 ir 5.63 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto*“.

Nr. XIIP-2810 [interaktyvus]. [žiūrėta kovo 1d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=a82o5ghix&documentId=d52a4030c66511e486cda64b7be0ad42&category=TAK>>.

12. Slovėnijos nacionalinė teisė ir jos procedūros [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. kovo 05d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.notar-z.si/en/services/inheritance-proceedings>>.

13. Vokietijos nacionalinė teisė ir jos procedūros. Europos elektroninis teisingumo portalas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-de-lt.do?member=1#toc_5_1>.

14. Vokietijos Federacinės Respublikos civilinis kodeksas [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. balandžio 01d.]. Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p7001>.

SANTRAUKA

Šiame magistro darbe analizuojamas bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių kompleksiskumas ir jų nagrinėjimo ypatumai tiek teismo proceso metu, tiek notarine forma vedamose paveldėjimo bylose. Darbe yra analizuojami įvairūs su paveldėjimu susiję klausimai, t.y. paveldėjimo teisės santykis su kitomis teisės šakomis, paveldėjimo procese dalyvaujančios institucijos ir jų tarpusavio ryšys. Taip pat, paveldėjimo bylų nagrinėjimo ypatumai Lietuvoje ir tam tikrose ES valstybėse narėse.

Didžiausias dėmesys šiame darbe yra skiriamas praktikoje kylančių problemų analizei, aktualiai teismų praktikai ir galimiems jų sprendimo būdams. Nagrinėjamas notaro teisinis statusas ir jo galimybės paveldėjimo procese tiek valstybės jam deleguotų funkcijų, tiek notarų atsakomybės specifikos požiūriu. Identifikuojamos pagrindinės notarinių veiksmų paveldėjimo procese atlikimo taisyklės, skundimo tvarka bei jų pripažinimo negaliojančiais ar nepagrįstais galimybės.

Atsižvelgiant į tai, kad paveldėjimo teisiniai santykiai prasideda nuo palikimo priėmimo ir ši sandorį įgyvendinančių subjektų identifikavimo – analizuojami palikimo priėmimo būdai bei problematika, susijusi su palikimo priėmimu faktiniu valdymu bei jo galimomis rizikomis. Nagrinėjama problema, kurią sukelia teisinio aiškumo nebuvimas, tuo atveju, kai teismas atnaujina terminą palikimui priimti. Taip pat, analizuojamos tam tikrų įpėdinių grupės, kurios dėl savo pažeidžiamumo teisės į palikimą įgyvendina su tam tikrais ypatumais. Plačiau aptariamos dažniausiai teisme nagrinėjamos bylų, kylančių iš paveldėjimo teisinių santykių, kategorijos ir jų specifika.

Šiame darbe Lietuvoje galiojančios paveldėjimo proceso taisyklės yra glaustai lyginamos su tam tikrose ES šalyse galiojančiu teisiniu reglamentavimu. Taip pat, įvertinami pokyčiai, kuriuos jis sukėlė – analizuojama tiek ES Paveldėjimo reglamento Nr. 650/2012 nauda, tiek iššūkiai jį taikant.

SUMMARY

Peculiarities of Examination of Cases Arising from Inheritance Legal Relations

In the MA thesis, the complexity of legal relations and the particularities of their examination both during legal proceedings and in inheritance cases dealt with by notaries are analysed. The thesis looks into various issues related to inheritance, i.e. the relation of inheritance law with other branches of law, institutions involved in the process of inheritance and their inter-relations as well as the particularities of examination of inheritance cases in Lithuania and certain EU member states.

The analysis of problems that occur in practice, relevant case law and potential solutions are in the focus of the thesis. The legal status of the notary public is examined as well as their possibilities in the process of inheritance in terms of the functions delegated to them by the state and the specific nature of notaries' responsibility. The major rules for performing notary actions in the process of inheritance, the appeal procedure and the possibilities for rendering them invalid or unfounded are identified.

Having regard to the fact that inheritance legal relations start from the acceptance of inheritance and identification of the parties carrying out the transaction, the ways of inheritance acceptance and its problems related to the factual management of inheritance acceptance and its potential risks are analysed. The problem caused by the absence of legal clarity in cases when the court re-establishes the term for accepting inheritance is addressed. Particular groups of heirs which exercise their rights to inheritance with certain particularities due to their vulnerability are also analysed. The categories of cases arising from the inheritance legal relations that are commonly tried in court and their specific characteristics are discussed more thoroughly.

In the thesis, the regulations governing the process of inheritance in Lithuania are briefly compared to the legal regulation in particular EU member states. The changes caused by it are also considered, i.e. the benefits of the EU Succession Regulation No. 650/2012 and challenges when implementing it are looked into.

PRIEDAI

I INST. TEISMUOSE 2013-01-01 - 2015-12-10 IR 2016-01-01 - 2018-12-10 IŠNAGRINĖTŲ CIVILINIŲ BYLŲ STATISTIKA PAGAL KATEGORIJAS

Bylos kategorija	2013-01-01 - 2015-12-10			2016-01-01 - 2018-12-10			Iš viso 2013- 2018-12- 10
	Proceso forma		Bendroji suma	Proceso forma		Bendroji suma	
	rašytinė	žodinė		rašytinė	žodinė		
Bylos dėl juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymo	3296	6597	9893	3487	4899	8386	18,279
Bylos dėl notarinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti	223	87	310	180	57	237	547
Bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo	709	2475	3184	719	1950	2669	5,853
Bylos dėl teismo leidimų išdavimo	32687	6153	38840	37514	6691	44205	83,045

Šaltinis: Nacionalinės teismų administracijos teisės skyriaus vyriausiojo specialisto pateikti duomenys